



*Baltsende Kleine Plevieren bij het Soerendonks Goor, 23 april 2023 (Tom Heijnen)*



# Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2023

## Tom Heijnen

Dit is het vierde jaaroverzicht van zeldzame broedvogelsoorten in de Kempen. Het gaat over soorten waarvan in 2020 (het eerste jaar) minder dan 50 territoria werden verwacht. Methode, gegevensbronnen en beperkingen zijn vergelijkbaar met 2020 t/m 2022 en de gegevens worden vergeleken met die periode. Het was een jaar vol verrassingen!

## Resultaten

### Zwarte Zwaan: 0 territoria geteld

Er waren diverse meldingen tussen de datumgrenzen, maar het ging in alle gevallen om eenmalige waarnemingen van één vogel: 18 maart 1 ex Hoidonkse Beek in Nuenen, 19 maart 1 ex hoek Locht-Westparallel bij Veldhoven, 28 maart 1 ex Ronde Bleek bij Sterksel, 2 april 1 ex Achtereinds Laag, 4 april 1 ex Diessens Broek, 9 april 1 ex Karpendonkse Plas en IJzeren Man in Eindhoven, en 3 juni 1 ex Langstraat tussen Heeze en Leende.

In 2022 waren er, net als nu, alleen meldingen van enkelingen. In 2021 was er een zeker broedgeval (Ronde Bleek).

### Brandgans: 1 territorium geteld



Brandgans op Beleven, 4 mei 2023 (Cor van Pelt)

Op het Beleven was sprake van een territorium, ervan uitgaande dat het bij 2 ex om een paar ging. Die werden gezien op 13 en 17 april en 4 en 13 mei.

Daarnaast werden diverse Brandgans tussen de datumgrenzen gezien zonder te voldoen aan de broedvogelcriteria: 11 april 5 ex Kempervennen, 15 april 1 ex Grootmeer Vessem, 15 april 5 ex Gastelse Heide, 29 april 1 ex Kempervennen, 29 april 2 ex Gastelse Heide, 1, 2 en 10 mei 1 ex Achtereinds Laag, 2 mei 1 ex Spreeuwelsche Heide, 17 mei 1 ex Reuselse Moeren, 20 mei 1 ex Hooge Berkt bij Bergeijk, 23 mei 1 ex Klisserbeemden bij Bergeijk, 28 mei 4 ex

Achtereinds Laag, 9 juni 1 ex Kempervennen, en 25 juni 10 ex Keersopdal tussen Westervolgen en Dommelen.

In 2022 werden 3 territoria in kaart gebracht, nl. op het Beleven en 2 zekere broedgevallen bij de De Ruyter van Steveninckkazerne dat ligt ten noorden van Eindhoven Airport. In 2021 waren er geen territoria.

### Bergeend: 5-6 territoria geteld



Bergeend met pulli op het Beleven, 13 mei 2023 (Paul van Pelt)

Op basis van waarnemingen van paartjes bedroeg de populatie 5-6 territoria. Bij twee werden jongen gezien. Bij de Waterzuivering



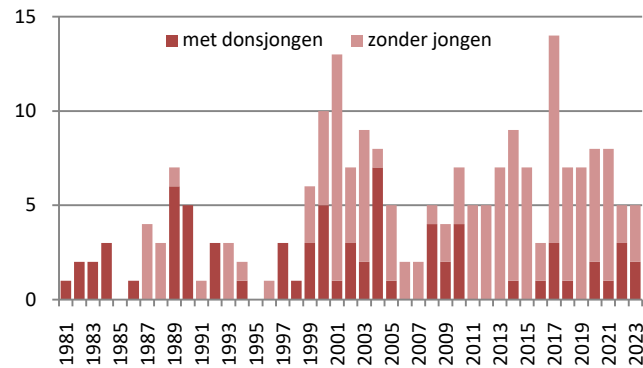
Biest-Houtakker (rand Diessens Broek) waren vanaf 30 mei 5 jongen aanwezig waarvan er op 14 juni nog 3 werden gezien. Op het Beleven ging het vanaf 13 mei om 10 jongen waarbij het verdere verloop niet helemaal duidelijk was.



*Man Bergeend op het Soerendonks Goor, 18 april 2023 (Esther van Daal)*

In drie gebieden werden alleen paren gezien: omgeving van de Neterselse Heide (zowel iets ten noorden als ten zuiden van de heide), Klisserbeemden bij Westerhoven, Achtereinds Laag en mogelijk Gastelse Heide.

Het aantal territoria was hetzelfde als in 2022 en lager dan de vijf jaren daarvoor. Ten opzichte van 2022 waren de omgeving van de Neterselse Heide, het Beleven, de Klisserbeemden en het Achtereinds Laag nieuw bezette gebieden. In 2022 daarentegen werden territoria vastgesteld



*Bergeend: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1981-2023.*

op de Ringselvennen, de Gastelse Heide (mogelijk in 2023) en het Soerendonks Goor.

### Casarca: 2 territoria geteld



*Casarca's op het Beleven, 28 juni 2023 (Cor van Pelt)*

In de Nieuwe Erven (ten zuiden van de Neteselse Heide) was sprake van een territorium, ervan uitgaande dat het bij 2 ex om een paar ging; die werden gezien op 27

mei en 9 juni. In de Nieuwe Erven en de nabijgelegen Spreeuwelsche Heide werd 1 ex gespot op 30 april, 1 t/m 5 mei, 12 mei en 3 en 23 juni.

Ook in het Achtereinds Laag was sprake van een territorium, met dezelfde aanname als hiervoor: van 2 maart t/m 19 mei werden regelmatig 2 ex gezien (op 2 maart parend).

Losse waarnemingen waren er op 22 en 28 mei 1 ex Eindhovens Kanaal in Eindhoven, 27 mei 1 ex Wilhelminakanaal bij Best, 27 mei 1 ex bij Riel in Gijzenrooi, en 28 juni 2 ex Beleven en 1 ex in de Klisserbeemden bij Westerhoven.

Territoria komen niet jaarlijks voor en alleen in 2021 vond met zekerheid een broedgeval plaats.

### Carolina-eend: 1 territorium geteld



*Paartje Carolina-eenden op de Visvijvers Bergeijk, 25 februari 2023 (Peter Simon)*





Op de 's-Heerenvijvers bij Oirschot broedde een paar succesvol. Na waarnemingen van een paar op 26 april en 9 mei werden op 20 juni donsjongen gezien.

Losse waarnemingen tussen de datumgrenzen waren er op 20 april 1♂ Eindhovens Kanaal tussen Geldrop en Mierlo, en 21 april 2♂ Kasteeltuyn Geldrop.

Territoria van Carolina-eenden werden slechts incidenteel in de Kempen vastgesteld. Het laatste territorium voor 2023 was in 2018.

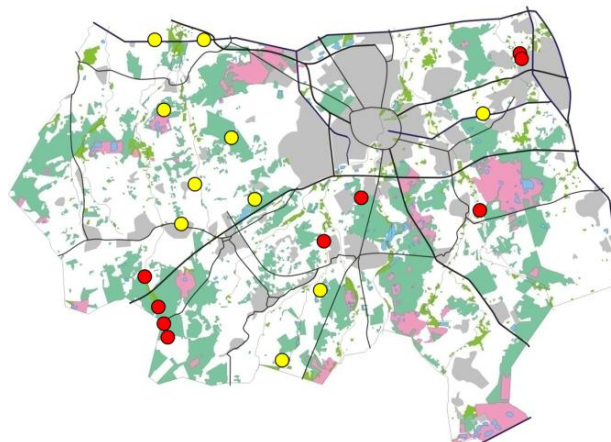
### Mandarijneend: 9-19 territoria geteld



Man Mandarijneend in het Keersopdal bij Dommelen, 22 april 2023 (Maarten-Jan van den Braak)

Langs de Goorloop ten zuiden van Bladel werden 4 territoria geteld: 1 ter hoogte van de Kroonvensche Heide, 2 in Boswachterij

de Kempen (waarvan 1 met jongen) en 1 in De Pielis (met jongen).



Mandarijneend: territoria in 2023 (geel = onzeker = paar of adult tussen datumgrenzen).

Tevens waren er territoria op het Blokven bij Waalre (met jongen), langs de Keersop bij Dommelen, in het Kasteelbos Heeze (met op 11 en 25 mei zelfs 4♂) en 2 territoria in de Warande bij Helmond.

Er waren verder behoorlijk wat losse meldingen tussen de datumgrenzen. Deze zijn op de kaart met een gele stip aangeduid.

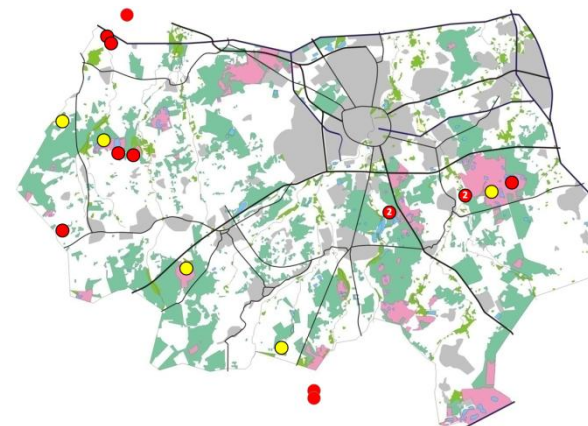
In 2020 werden 8-16, in 2021 4-10 en in 2022 3-11 territoria in kaart gebracht. Broedende paren kunnen zich heimelijk gedragen wat voor een deel de brede marges verklaart in de aantallen en de grote verschillen tussen de jaren.

### Zomertaling: 10-15 territoria geteld



Paartje Zomertalingen in het Diessens Broek, 17 april 2023 (Frank Neijts)

Het was naar verhouding een goed jaar voor Zomertalingen in de Kempen. Gebieden met twee territoria waren het Diessens Broek, het natuurontwikkelingsgebied ten zuiden van de Neterselse Heide, het Achtereinds Laag en het Strabrechts Broek.



Zomertaling: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of individu tussen de datumgrenzen).



Daarnaast waren er losse territoria bij Beleven en Beuven.

In 2020 werden 5-7, in 2021 9 en in 2022 wederom 5-7 territoria vastgesteld.

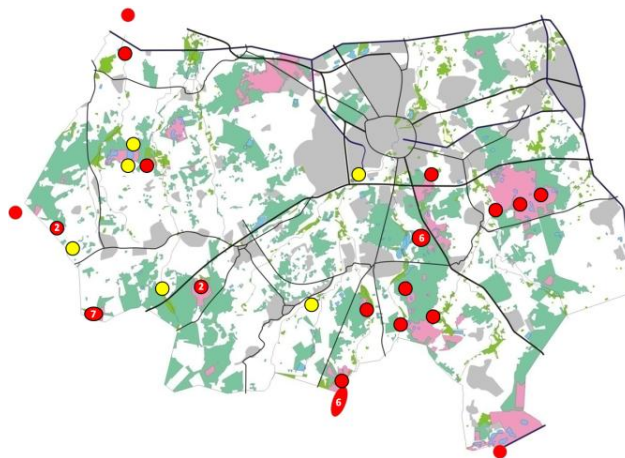
### Wintertaling: 28-34 territoria geteld



Man Wintertaling op het Beleven, 27 februari 2023 (Lex Peeters)

Ook voor de Wintertaling was het een relatief goed jaar. De kaart geeft vermoedelijk een vrij goed beeld van de verspreiding en een redelijk beeld van de aantallen.

Er waren twee clusters van territoria, in de Reuselse Moeren (7 territoria) en het Achtereinds Laag (6). Daarbuiten ging het om het verspreid voorkomen van enkelingen.



Wintertaling: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of individu in de periode 30 april t/m 30 juni).

In 2021 werden 10-21 en in 2022 16-31 territoria in kaart gebracht.

### Rosse Stekelstaart: 0 territoria geteld



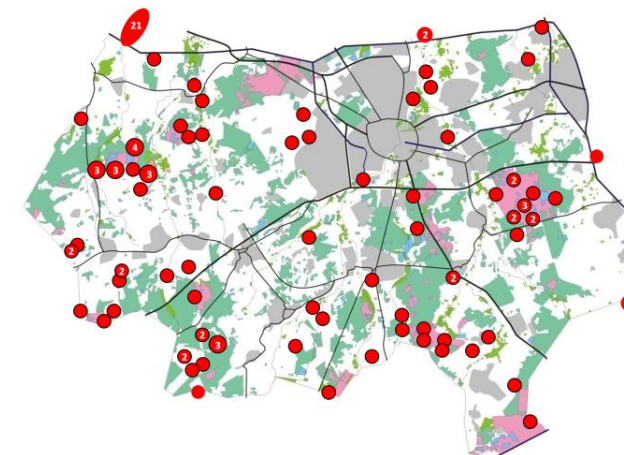
Man Rosse Stekelstaart op de Visvijvers Valkenswaard, 9 juni 2023 (Paul van Pelt)

Er werd maar één Rosse Stekelstaart tussen de datumgrenzen gemeld, nl. een man op de Visvijvers Valkenswaard op 9 juni. Dat was niet voldoende om een territorium toe te kennen.

In dit gebied was wél een territorium aanwezig in 2019 (met jongen), 2020, 2021 en 2022. Buiten de Visvijvers Valkenswaard kwamen geen Rosse Stekelstaarten voor.

### Kwartel: 87 territoria geteld

Het was ten opzichte van voorgaande jaren een heel goed Kwarteljaar, met voor het eerst sinds 2021 ook territoria in de NO-hoek van de Kempen. Rekening houdend met de geringe onderzoeksinspanning in cultuurland zullen er in werkelijkheid nog aanzienlijk meer territoria aanwezig geweest zijn.



Kwartel: territoria in 2023





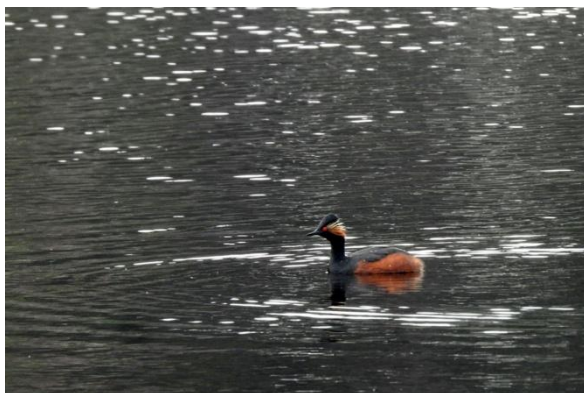
*Georde Fuut op het Pannegoor, Cartierheide, 19 april 2023 (Bjorn Alards)*



Goede Kwartelgebieden waren vooral te vinden in en rond natuurontwikkelingsgebieden, zoals bij de Mispeleindse en Neterselse Heide, de Weijerkens en Goorloop, en op en rond de Grootte Heide. Ook de Strabrechtse Heide was weer goed met Kwartels bedeed.

In 2020 werden 21 en in zowel 2021 als 2022 65 territoria in kaart gebracht, met ook hier de kanttekening dat de werkelijke aantallen ongetwijfeld (veel) hoger waren.

### Geoorde Fuut: 9 territoria geteld



Geoorde Fuut op de Malpie, 29 april 2023 (Wim Deeben)

Verspreid door de Kempen werden 9 territoria geteld waaronder ten minste 3 paren die jongen grootbrachten. De territoria waren te vinden op het Beleven (1 territorium; 18 mei t/m 26 juni regelmatig 1-2 ex met 3 ex op 4 juni en 4 ex op 6 juni),

Pannegoor op de Cartierheide (2 territoria; 18 maart t/m 20 juli, met 5 ex op 13 mei en 20 juli), Grootmeer Vessem (1 territorium; 20 april t/m 16 juli, vanaf 6 juli met jongen), Visvijvers Bergeijk (1 territorium; 19 mei t/m 27 juni), Groot Malpieven (2 territoria; 17 april t/m 19 juni) en Gastelse Heide (2 territoria; 13 mei t/m 12 juli, vanaf 2 juli beide met jongen).

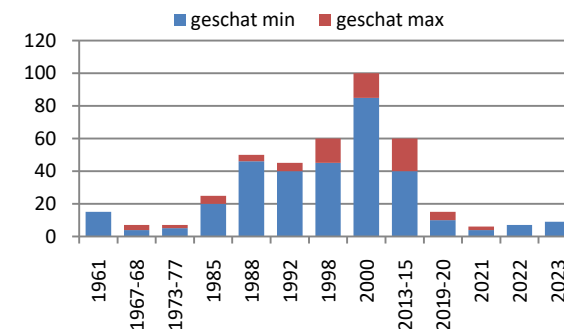


Geoorde Fuut met jong op de Gastelse Heide, 2 juli 2023 (TH)

Buiten deze territoria waren er nog enkele losse waarnemingen tussen de datumgrenzen die niet voldeden aan de broedvogelcriteria: 12 t/m 20 mei 2 ex ten zuiden van Neterselse Heide (met 5 ex op 15 mei, en die dag ook alarmerend gemeld), 13 mei 2 ex Goorven, 19 mei 2 en 20 mei 1 ex Achtereinds Laag en 30 mei 1 ex E3-strand.

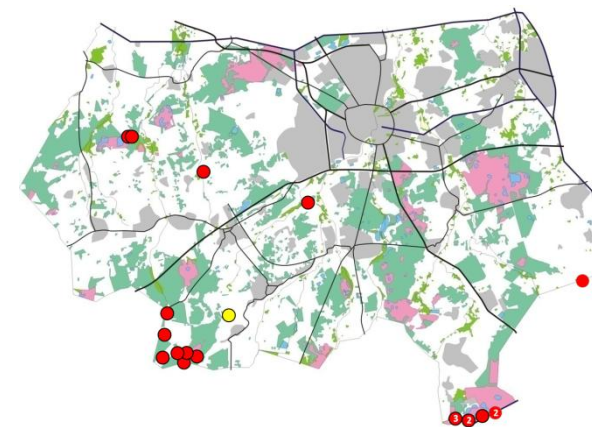
Vergeleken met voorgaande jaren was het een gemiddeld jaar. Zo werden in 2020 9-11

territoria vastgesteld, in 2021 3-6 en in 2022 7-8.



Geoorde Fuut: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1961-2023.

### Zomertortel: 17-19 territoria geteld



Zomertortel: territoria in 2023 (geel = onzeker = adult tussen datumgrenzen).

Inventarisatiewerk in 2023 leverde twee bolwerkjes van Zomertortels op. Ten zuidwesten van Luyksgestel werden 7 territoria in kaart gebracht en bij De Hoort



en Ringselvennen kwam de teller op 6 (plus 2 langs de Zuid-Willemsvaart net buiten de Kempen). De regio ten ZW van Luyksgestel was ook uit voorgaande jaren al wel bekend als Zomertortelgebied, maar de cluster bij De Hoort en Ringselvennen was nieuw. Daarnaast waren er territoria bij de Neterselse Heide (2), langs de Kleine Aa bij Hoogeloon en bij de Vlasrootvennen.

Gegevens uit voorgaande jaren (14-15 territoria in 2020, 12-13 in 2021 en 5-7 in 2022) maken het aannemelijk dat er ook in 2023 de nodige territoria gemist zijn, met name in Landgoed De Utrecht.

#### **Porseleinhoen: 1 territorium geteld**

Op de Gastelse Heide voldeed een roepende vogel op 17 en 18 mei aan de criteria voor een territorium.

In 2020 en 2022 werd de soort niet in de Kempen vastgesteld. In 2021 waren er 2 territoria (Visvijvers Bergeijk en ten ZO van Beuven).

#### **Kleinst Waterhoen: 1 territorium geteld**

In het Strabrechts Broek bij Heeze werd op 25 mei een Kleinst Waterhoen gehoord, waarmee voldaan werd aan de criteria van een territorium. Het geluid werd opgeno-

men, en bevestigd door Sovon. Dit is het eerste territorium in de Kempen sinds 1963!

De soort is in Nederland een zeldzame broedvogel waarvan het aantal territoria flink van jaar op jaar varieert. Recente jaren met influxen vielen samen met droogte op het Iberisch Schiereiland.



Engels, G. 2023. Strabrechts Broek - Broedvogelkartering 2023. Brabants Landschap.

[Heijnen, T. 2022](#). Voormalige broedvogels in de Kempen:- Krooneend t/m Bosruiter. Blauwe Klauwier 48(3): 46-68.

#### **Ooievaar: 20 bewoonde nesten geteld**



*Ooievaar op het nest bij Wintelre, 17 februari 2023 (TH)*

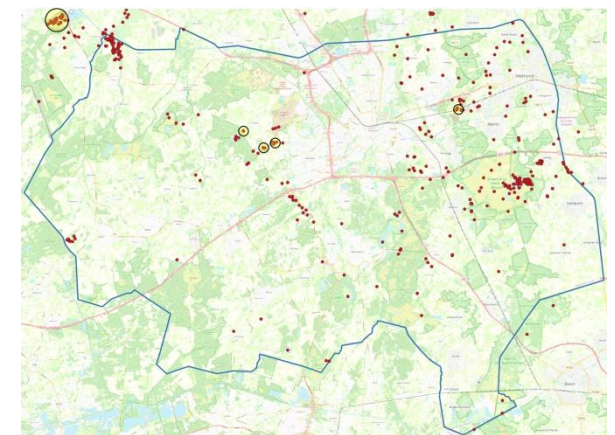
Veruit het beste gebied was Dierenrijk waar 13 vrijvliegende paren gemiddeld 3 jongen grootbrachten. Langs de spoorlijn net ten

westen van Dierenrijk broedde een paar (nest met jongen) op een betonnen portaal. Wellicht zal het zonnepanelenpark, dat momenteel in de weilanden direct grenzend aan Dierenrijk wordt aangelegd, een negatieve invloed hebben op aantallen en broedsucces in 2024.

In de Zoo Veldhoven broedden 4 paar vrijvliegende vogels; de paren brachten hier jaarlijks 12-16 jongen groot, maar het exacte aantal in 2023 is niet bekend.

Vlakbij de Zoo Veldhoven werden 2 bewoonde nesten aangetroffen, waaronder een nieuwe locatie ten NW van Oerle (nest met minstens 2 jongen).

De kaart met Ooievaarwaarnemingen in de maanden mei t/m juli laat een combinatie zien van het effect van de locatie van broedparen en gebieden waar veel vogelaars komen.



*Ooievaar: locaties van pleisterende vogels in de maanden mei t/m juli 2023. Cirkel = broedlocatie.*





Zo werden veel vogels gezien in het Diessens Broek dankzij de broedparen in de Beekse Bergen. Ook werden veel Ooievaars op de Strabrechtse Heide gespot wat een effect zal zijn van de vele broedparen in Dierenrijk én de vele vogelaars die de Strabrechtse Heide bezoeken.



Ooievaar in het Beleven, 26 mei 2023 (Cor van Pelt)

Het aantal Ooievaarterritoria steeg de afgelopen jaren geleidelijk, van 7 in 2020 naar 19 in 2022 en 20 in 2023.

*Ooievaar: aantal bewoonde nesten per locatie in 2020 t/m 2023.*

Locatie	2020	2021	2022	2023
Dierenrijk Nuenen	4	9	13	13
Spoorlijn Dierenrijk	2		1	1
Sang en Goorkens	1			
Zoo Veldhoven		3	4	4
Greveschutven		1		
W van Wintelre			1	1
NW van Oerle				1
<b>Totaal</b>	<b>7</b>	<b>13</b>	<b>19</b>	<b>20</b>

### Roerdomp: 15-16 territoria geteld

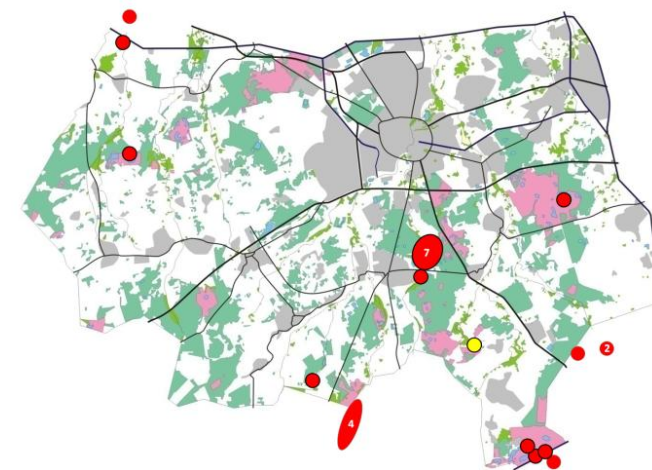


Roerdomp op de Visvijvers Valkenswaard, 28 april 2023 (Roel Verbraak)

Hét Roerdompenbolwerk was het vijvercomplex bij Valkenswaard met 8 territoria, evenveel als in 2021 en twee meer dan in 2022. Een tweede cluster was te vinden ten zuidoosten van Budel-Dorplein bij de Ringselvennen en (net buiten de Kempen) de Kruispeel. In het Hageven, net in België, waren eveneens meerdere territoria aanwezig.

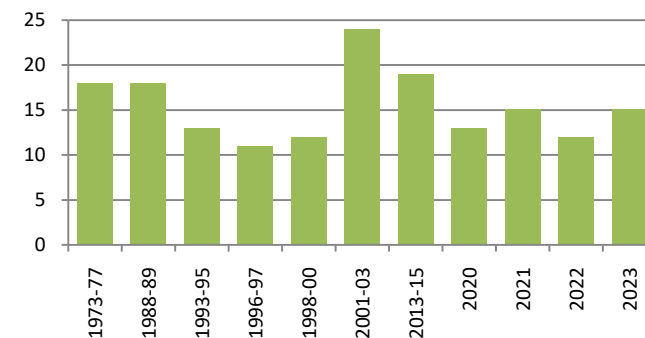
Verheugend was de uitbreiding van Roerdompen in de westelijke Kempen, met territoria in het Diessens Broek, het Goorven en de Visvijvers Bergeijk.

De gele stip op de kaart betrof een roepende vogel in het Soerendonks Goor op 7 juni, twee dagen na de datumgrens.



*Roerdomp: territoria in 2023 (geel = onzeker = net na datumgrens)*

Het aantal territoria schommelde sinds 2020 tussen 12 en 15 en is nog niet terug op het niveau van begin jaren '00.



*Roerdomp: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1983-2023 (bij periodes berekend als de som van maxima per gebied).*

## Woudaap: 1 territorium geteld

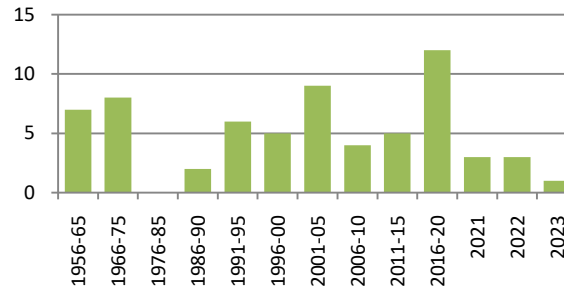


Man Woudaap bij de Ringselvennen, 9 augustus 2023  
(Martijn van der Weijde)

Op de oostelijke Visvijvers Valkenswaard was een territorium aanwezig. Hier werd een roepende vogel gehoord op 18 mei, 4 juni en 4 augustus, en op 4 september werden 2 jongen gezien.

Op de Ringselvennen werden van 21 juli t/m 25 augustus regelmatig tot 2 Woudapen gezien en gehoord, met zelfs 3 ex (2♂ en 1♀) van 21 t/m 23 juli. Deze waarnemingen vielen echter allemaal na de datumgrenzen zodat hier geen territorium kon worden toegekend.

In het Hageven, op nog geen 300m van de grens in België, was een territorium aanwezig.



Woudaap: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1956-2023 (bij periodes berekend als de som van maxima per gebied).

In 2021 en 2022 werden 3 territoria in de Kempen gevonden. Na een positief stemmende piek eind jaren '10 staat de Woudaap helaas op het punt om uit de Kempen te verdwijnen. Dit is opmerkelijk omdat 2023 in Nederland met 36 territoria een relatief goed jaar was.

## Lepelaar: 0 territoria geteld



Lepelaars in het Soerendonks Goor, 24 april 2023  
(Henk Hendriks)

Er waren ook dit jaar geen indicaties voor territoria. Wel werden de nodige vogels tussen de datumgrenzen gezien, nl. (tussen haakjes het hoogste aantal ex): Diessens Broek (2), Flaesven (2), Beleven (3), Achtereinds Laag & Visvijvers Valkenswaard (1), Soerendonks Goor (1), Strabrechts Broek (2) en Beuven (4).

In 2020 werden in het Soerendonks Goor 3 territoria aangetroffen (overigens zonder bewijs van broeden). In 2021 en 2022 waren er geen territoria in de Kempen.

## Aalscholver: 29 bewoonde nesten geteld



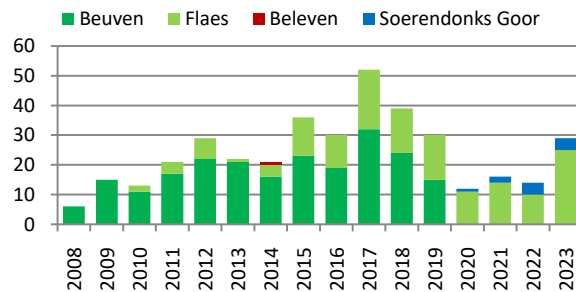
Aalscholverkolonie op de Flaes, 27 april 2023 (TH)

Op het Flaesven werden 25 bezette nesten geteld en op het Soerendonks Goor 4 bezette nesten. Dat het soms niet meevalt om een kolonie te tellen bleek wel bij het



Flaesven waar diverse vogelaars in 2023 12, 14 en 16 bewoonde nesten doorgaven.

De cijfers lijken te wijzen op een toename in 2023 ten opzichte van de jaren 2020-22, maar door telperikelen zoals hiervoor genoemd is een slag om de arm op zijn plaats.



*Aalscholver: geteld aantal nesten in de Kempen per locatie en jaar in de periode 2008-2023.*

### Steltkluut: 1 territorium geteld



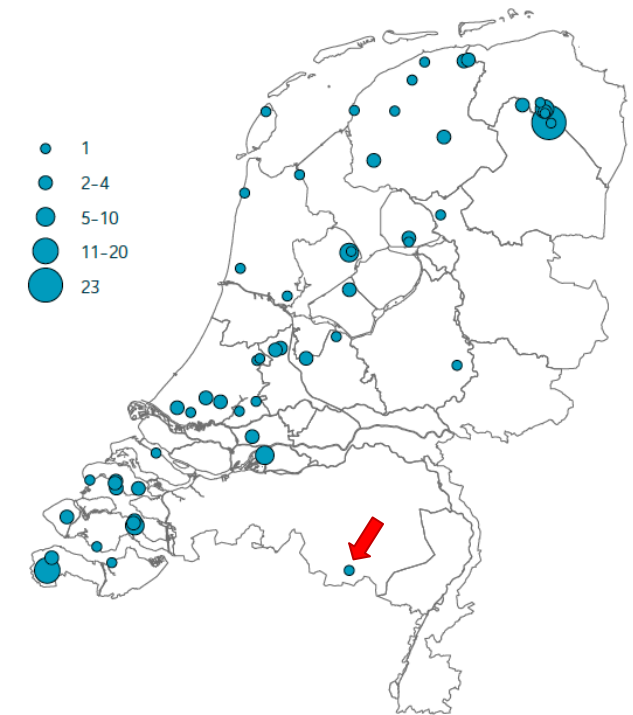
*Vrouw Steltkluut in de Klisserbeemden, 21 juni 2023 (Maarten-Jan van den Braak)*

In de Klisserbeemden, een nieuw natuurgebied in het dal van de Keersop bij Westerhoven, broedde een paar. Op 27 mei werd voor het eerst een paar opgemerkt en op 2 juni werd gezien dat de vogels elkaar afwisselden bij het broeden. Op 23 juni werden 2 en vanaf 27 juni 4 jongen gezien; de jongen werden in de Klisserbeemden voor het laatst op 27 juli opgemerkt. Op 31 juli en 1 augustus werd de voltallige familie gespot op een vijver van de Pastoorsweijers, 3 km ten zuiden van de Klisserbeemden. Het betrof het tweede broedgeval ooit in de Kempen (het eerste was in 1958 en mislukte).




*Vrouw Steltkluut met twee donsjongen in de Klisserbeemden, 25 juni 2023 (Cor van Pelt)*

Elders in de Kempen werd alleen in het Achtereinds Laag een Steltkluut tussen de datumgrenzen gezien, nl. op 28 mei.



*Steltkluut: territoria in Nederland in 2023 (uit: de Jong et al. 2023). Rode pijl = Klisserbeemden*

Met zo'n 150 territoria was 2023 een recordjaar voor Steltkluten in Nederland. De droogte op het Iberisch Schiereiland was hier vermoedelijk debet aan. Het broedgeval in de Klisserbeemden was uniek omdat het een van de weinige territoria op de hogere zandgronden was.

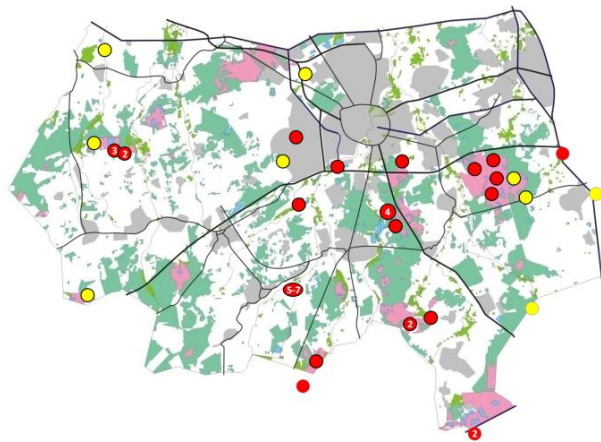
 [Heijnen, T. 2023](#). Eerste succesvolle broedgeval van Steltkluut in de Kempen. *Blauwe Klauwier* 49(3): 58-60.

## Kleine Plevier: 27-36 territoria geteld



Kleine Plevier in de Klisserbeemden, 4 juni 2023 (Paul van Pelt)

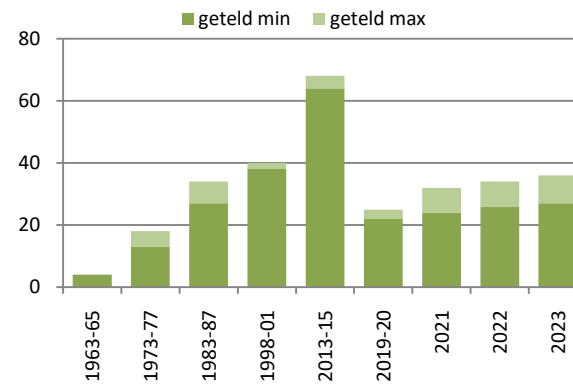
Kleine Plevieren kwamen redelijk verspreid in de Kempen voor. Clusters van territoria waren, zoals gebruikelijk, te vinden in terreinen met tijdelijk gunstig broedhabitat: de natuurontwikkelingsgebieden ten zuiden van de Mispelindse en Neterselse Heide (5



Kleine Plevier: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult/paar in periode 1 t/m 30 juni).

territoria), de Klisserbeemden bij Westerhoven (5-7) en het Achtereinds Laag (4). Op de Gastelse Heide zaten 2 territoria tegenover 5-6 territoria in het jaar daarvoor.

De totalen in de Kempen zijn vrij stabiel, ondanks dat ze sterk worden beïnvloed door de aantallen in tijdelijke habitats.



Kleine Plevier: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1963-2023.

Er lijkt een trend van lichte toename te zijn, maar dat kan evengoed liggen aan verschillen in volledigheid van de gegevens van jaar op jaar.

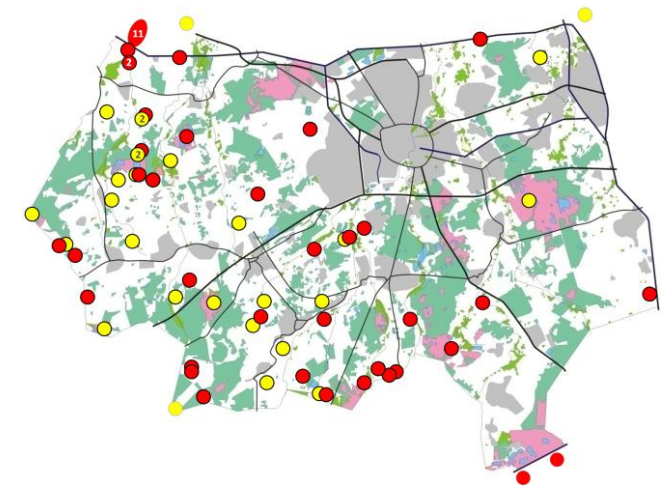
## Wulp: 34-59 territoria geteld

De kaart, die voor een groot deel gebaseerd is op het bijeenbrengen en interpreteren van losse waarnemingen, laat een zelfde verspreidingspatroon zien als in eerdere jaren.



Wulp op de Brugsche Heide ten zuiden van Valkenswaard, 15 juni 2023 (Esther van Daal)

De oostelijke Kempen (ten oosten van de lijn Eindhoven-Budel) was zo goed als onbezet. Miniclusters van territoria waren te vinden in en bij het Diessens Broek (met de meeste overigens in Den Opslag en De Gement, net buiten de Kempen), rond de Neterselse



Wulp: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/zang/balts tussen 15 maart en 31 mei).



Heide en op de Schaftsche Heide ten zuiden van Borkel en Schaft.

Het totale aantal territoria was, rekening houdend met de grote marges en vele witte vlekken, in lijn met voorgaande jaren. In 2019-20 werden 47-62 territoria opgetekend, in 2021 33-45 en in 2022 41-58. In 2019-2000 werd de totale populatie op 80-100 territoria geschat, maar dat was wellicht te optimistisch.

### Grutto: 13 territoria geteld



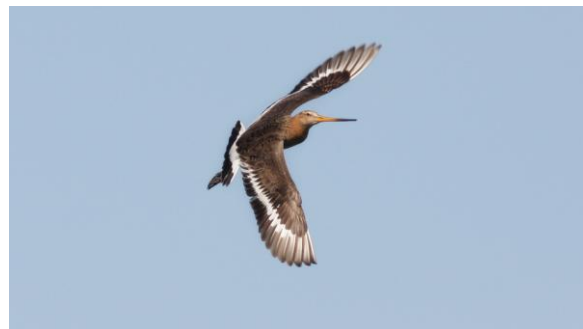
Grutto in het Beleven, 23 maart 2023 (Cor van Pelt)

De soort kwam in twee of drie gebieden voor. In het Diessens Broek werden 12 territoria in kaart gebracht (en in de aangrenzende Den Opslag en De Gement, net buiten de Kempen, ook nog eens 52). Langs de Toekomstweg ten zuidoosten van Diessen was 1 territorium aanwezig. De situatie op het Beleven was onduidelijk:

tussen de datumgrenzen werden onder meer 5 Grutto's gezien op 4 en 15 april en 4 ex op 3 en 10 mei, maar er werd geen enkele keer melding gemaakt van balts of een andere vorm van territoriaal gedrag.

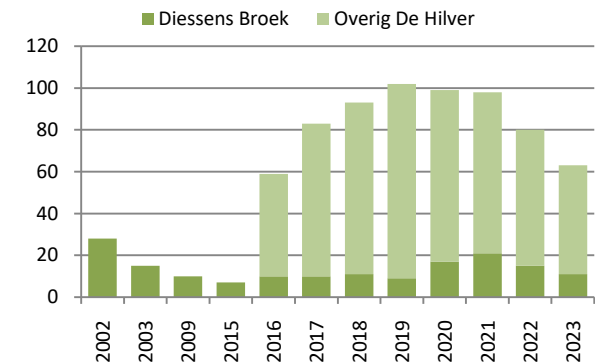
In 2020 werden 26-27 territoria in 7 gebieden geteld (waarvan 17 in het Diessens Broek), in 2021 24 territoria in 3 gebieden (21 in het Diessens Broek) en 2022 18 territoria in 3 gebieden (15 in het Diessens Broek).

In de eerste helft van de jaren '80 kwamen naar schatting nog 350-400 territoria in de Kempen voor. Van de broedgebieden uit die tijd is op een enkel territorium na niets meer over. In 1994 werd bij de Landinrichting van De Hilver gestart met het voor weidevogels inrichten en beheren van Diessens Broek en aansluitende Den Opslag en De Gement. Het is dankzij dit beheergebied dat er nog Grutto's in de Kempen over zijn.



Grutto in het Diessens Broek, 21 mei 2011 (Henk Hendriks)

Het aantalsverloop is in het Diessens Broek overigens grillig, met eerst een afname, daarna geleidelijke toename en recent weer een afname. De gegevens van de gehele De Hilver (vanaf 2016) tonen een toename tot eind jaren '10 en een forse afname in 2022 en 2023.



*Grutto: geteld aantal territoria in het Diessens Broek (periode 2002-2023) en het overige tot De Hilver behorende gebied (o.a. Gement en Opslag; periode 2016-2023) (bronnen: Busink & Poelmans 2023 en eerdere rapportages).*

De reproductie van Grutto's in De Hilver is gering tot nihil (Busink & Poelmans 2023) en daarom moet gevreesd worden voor de toekomst van deze belangrijke populatie.

### Tureluur: 1 territorium geteld

In het natuurontwikkelingsgebied ten zuiden van de Neterselse Heide was 1 territorium aanwezig.

In het Achtereinds Laag werd tussen de datumgrenzen, nl. op 10, 23 en 24 mei, een

Tureluur gezien, maar territoriaal gedrag werd niet waargenomen en daarom telt het niet als territorium.

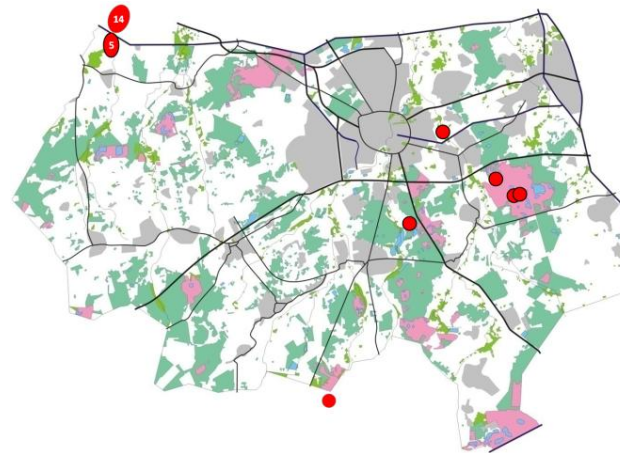
In 2020 werden 3, in 2021 4-5 en in 2022 3-8 territoria geteld. Na een periode van zeker twintig jaar met nog geen 10 territoria is het doek voor de Tureluur in de Kempen zo goed als gevallen.

### Watersnip: 10 territoria geteld



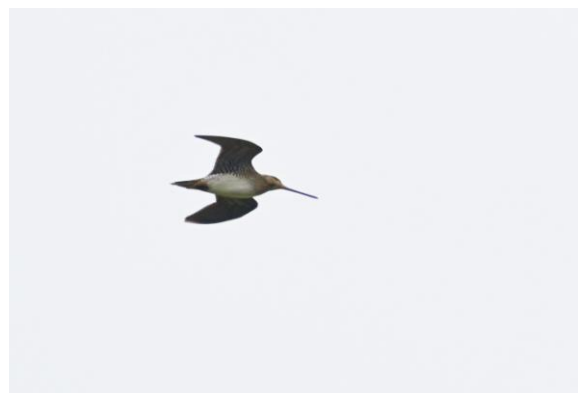
Watersnip bij het Beleven, 23 maart 2023 (Cor van Pelt)

Watersnippen waren beperkt tot het Diessens Broek (5 territoria, met in de aangrenzende Den Opslag en De Gement nog eens 14 territoria), de Collse Zegge bij Geldrop (1), de Strabrechtse Heide (3) en het Achtereinds Laag (1).



Watersnip: territoria in 2023

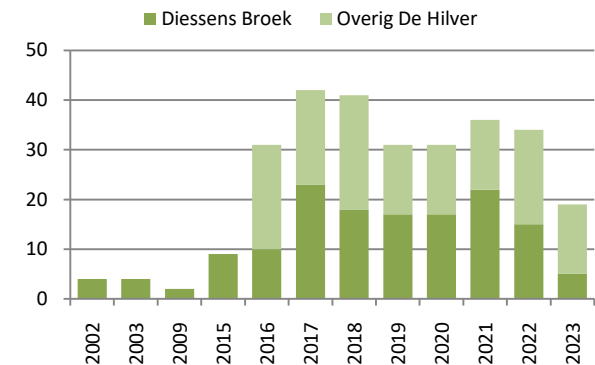
In voorgaande jaren waren de aantallen iets hoger dan in 2023: in 2020 24 territoria (waarvan 17 in het Diessens Broek), in 2021 25 territoria (22 in Diessens Broek) en in 2023 19 territoria (15 in Diessens Broek).



Watersnip boven het Achtereinds Laag, 9 oktober 2023 (TH)

De omvang van de Kempische populatie is, net als bij de Grutto, afhankelijk van het wel

en wee in het Diessens Broek en de weidevogelgebieden ten noorden hiervan, die samen De Hilver vormen.



Watersnip: geteld aantal territoria in het Diessens Broek (periode 2002-2023) en het overige tot De Hilver behorende gebied (o.a. Gement en Opslag; periode 2016-2023) (bronnen: Busink & Poelmans 2023 en eerdere rapportages).

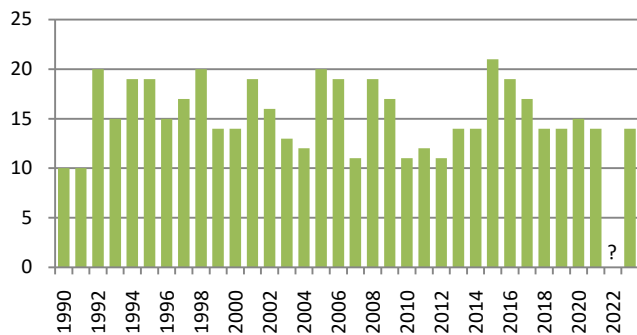
Na een aanvankelijke toename in zowel Diessens Broek als de gehele De Hilver en vrij stabiele aantallen tussen 2016 en 2022 stemt de daling in 2023 weinig hoopvol.

### Stormmeeuw: 14 territoria geteld

Bij Budel-Dorplein werden 14 broedparen geteld. Verder waren er in de Kempen geen broedgevallen of duidelijke aanwijzingen voor een territorium, al was het volgende wel opmerkelijk: op een akker bij Oerle werden op 13 mei 2 adulte vogels gezien en daarna losse adulten op 19 en 24 mei.




De Stormmeeuw broedde sinds 1961 bijna onafgebroken bij Budel-Dorplein. In de eerste twee decennia ging het om kleine aantallen (max. 3), vanaf 1980 kwam de teller regelmatig boven de 5 territoria uit en vanaf 1990 waren er jaarlijks 10 of meer.



*Stormmew: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1990-2023. Met uitzondering van één territorium op de Strabrechtse Heide in 2005 waren het allemaal territoria bij Budel-Dorplein.*

Het aantal territoria schommelde wat zonder een duidelijke trend van toe- of afname.

 [Hiele, R. van 2023](#). Lente-stormmeeuwen in Veldhoven. *Blauwe Klauwier* 49(3): 34-37.

### Visdief: 0 territoria geteld

Het Visdievenmysterie in Park Meerland in Eindhoven duurde voort. Visdieven werden er regelmatig gezien van 6 t/m 27 mei; gewoonlijk ging het om een enkel individu maar soms waren er ook twee vogels

aanwezig, nl. op 13, 16, 17 en 25 mei. Gedrag dat op broeden kon wijzen werd niet waargenomen en daarom kon niet tot een territorium geconcludeerd worden.



*Visdief in Park Meerland in Eindhoven, 13 mei 2023 (Martijn van der Weijde)*

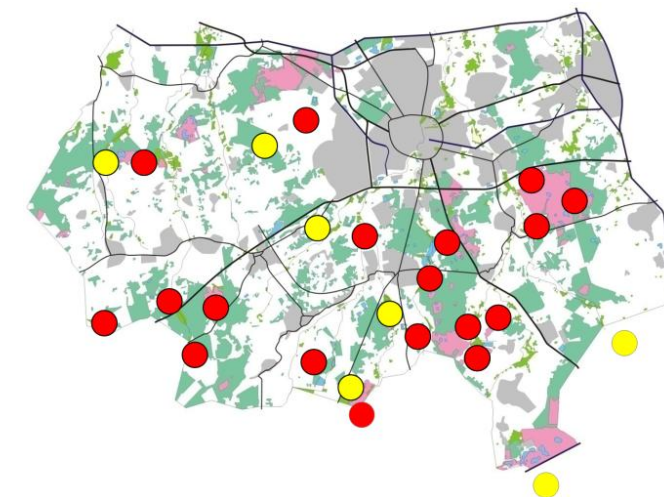
Tussen de datumgrenzen (20 mei - 30 juni) werden voorts Visdieven gezien bij: Loozerheide (1 mei 1 ex overtrekkend), Waterzuivering Biest-Houtakker (6 mei 2 ex Diessens Broek, 5 en 30 juni 2 en 30 juni 1 ex bij de waterzuivering), Woensel in Eindhoven (30 mei 1 ex overtrekkend, 7 juni 1 ex), Ringselvennen (31 mei 1 ex), E3-strand (13 juni 1 ex), Beuven (18 en 20 juni 1 ex), Visvijver Reusel (2 ex op 29 juni), Liesven bij Eersel (5 en 10 juni 1, 8 en 26 juni 2 ex) en Klotputten Eindhoven (16 juni 1 ex).

### Wespendief: 17-22 territoria geteld



*Wespendief vrouw met honingraat op de Visvijvers Valkenswaard, 8 augustus 2023 (TH)*

Een interpretatie van de, meestal losse, waarnemingen leverde rond de 20 territoria op. Hierbij waren minstens drie nesten met jongen.



*Wespendief: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/balts in periode 20 mei-10 aug., of 2 waarnemingen van adult in die periode).*





*Een late Wespindief boven het Achtereinds Laag, 7 oktober 2023 (Tom Heijnen)*



In het noordoosten en zuidoosten van de Kempen kwamen geen territoria aan het licht en in het noordwesten maar enkele.

Het lage aantal Wespddieven hangt ongetwijfeld samen met de geringe hoeveelheid wesp. Jan Kolsters schrijft: 'Het was in 2023 weer een buitengewoon slecht wespjaar, waarschijnlijk net zo slecht als in 2021. Het is duidelijk geworden dat wesp populaties aan enorme schommelingen onderhevig zijn. In de extreme daljaren is er voor Wespddieven niet veel te halen. Het is bekend dat Wespddieven vaak niet tot broeden overgaan. Dat is waarschijnlijk gerelateerd aan die extreme daljaren van wesp (artikel voor Limosa is in voorbereiding)'.

Op basis van veelal losse waarnemingen werden in 2020 26-37 territoria opgetekend, in 2021 16-22 en in 2022 32-39. Het aantal territoria in 2023 was vergelijkbaar met dat in 2021, en aanmerkelijk lager dan in de goede wespjaren 2020 en 2022.

### **Bruine Kiekendief: 0 territoria geteld**

Verspreid door de Kempen werden in mei en juni de nodige pleisterende Bruine Kiekendieven gezien, met de meeste waarnemingen in het Diessens Broek, de Visvijvers Valkenswaard en de Strabrechtse

Heide. In geen enkel geval werd voldaan aan de criteria voor een territorium.



*Vrouw Bruine Kiekendief op de Patersgronden, 5 september 2023 (Wim Deeben)*

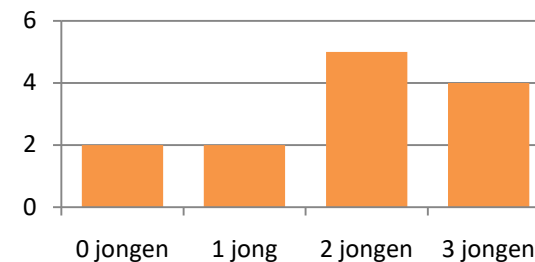
Het laatste zekere broedgeval van de Bruine Kiekendief was in 2007 bij de Ringselvennen.

### **Zwarte Wouw: 1 territorium geteld**



*Aan staartpen herkenbare Zwarte Wouw boven het Achtereinds Laag, 23 april 2023 (TH)*

Voor het dertiende jaar op rij nestelde een paar Zwarte Wouwen in de omgeving van Valkenswaard. Er werd wel een nest gebouwd maar jongen werden niet gezien. Het is niet bekend waarom het mislukte.



*Zwarte Wouw: aantal broedsels per broedselgrootte (aantal uitgevlogen jongen) in 2011-2023.*

In Nederland komt de Zwarte Wouw vanaf 2009 jaarlijks als broedvogel voor, gewoonlijk met 1-3 territoria maar soms 4-5.

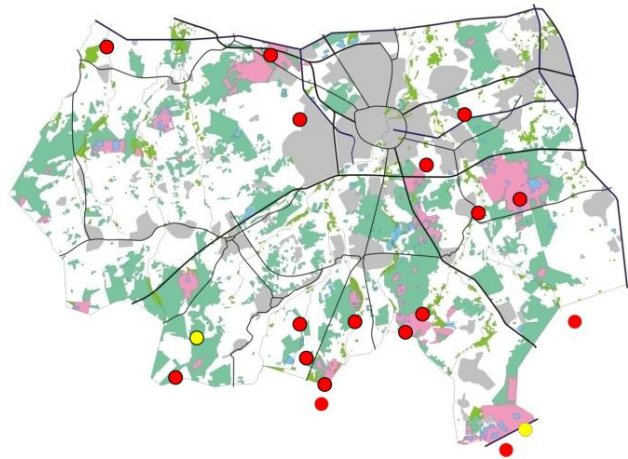
### **Ransuil: 14-15 territoria geteld**



*Jonge Ransuil bij Gulbergen (Nuenen), 16 juni 2023 (Henk Hendriks)*



Net zoals in voorgaande jaren is het beeld van verspreiding en aantallen zeer onvolledig. Desondanks blijft het opmerkelijk hoe weinig Ransuilen er worden gevonden. De meeste rode stippen op de kaart zijn overigens gebaseerd op waarnemingen van bedelende jongen.



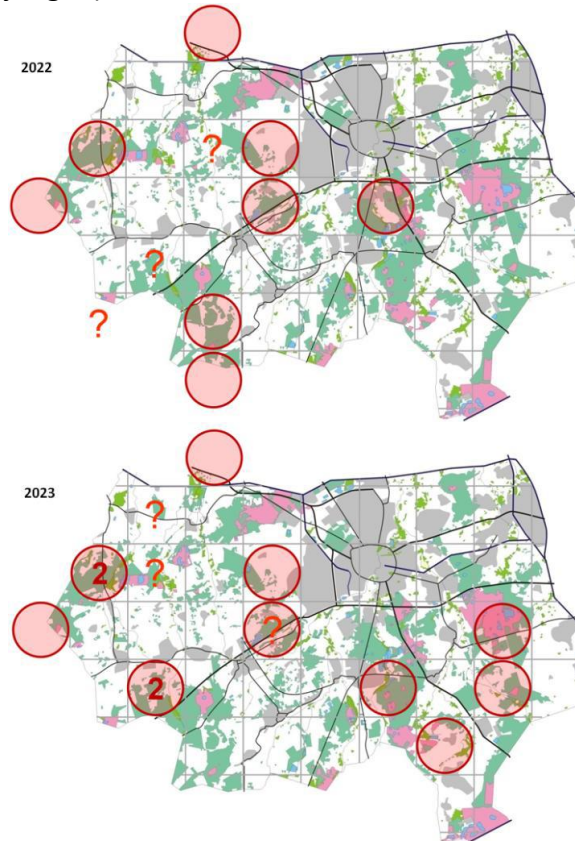
*Ransuil: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult of paar tussen 15 maart-20 juli).*

In 2019-20 werden 37 territoria genoteerd, in 2021 22 en in 2022 6-10. Deze cijfers zijn door de onvolledigheid van de jaarlijkse gegevens onderling niet vergelijkbaar.

### **Oehoe: 12-14 territoria geteld**

Net als in 2022 werd een deel van de Kempen speciaal afgezocht op territoriale Oehoe's. Dit leverde 12 territoria en 2 mogelijke territoria op, waaronder vijf

zekere gevallen (bewoond nest, uitgevlogen jongen).



*Oehoe: atlasblokken met territoria in 2022 (boven) en 2023. Rode cirkel = territorium (2 = 2 territoria), ? = mogelijk territorium.*


Ten opzichte van 2022 werden geen territoria gemeld ten westen van Luyksgestel en tussen Aalst en Leende. Oehoe's kunnen echter makkelijk gemist worden en de kaart is daarom ongetwijfeld onvolledig. Het werkelijke aantal Oehoe-territoria zal naar schatting 15-20 (of meer?) bedragen.



*Jonge Oehoes, 31 mei 2023 (Pieter Wouters)*

In 2021 werden 3-4 en in 2022 8-11 territoria geregistreerd. In 2022 werd voor het eerst uitgebreider naar Oehoe's gezocht, wat de opgeschijnde toename verklaart.

In 2023 werden minstens 85 territoria in Nederland gevonden. Het zwaartepunt ligt in Limburg maar de soort is nog steeds met een opmars bezig. Een verdere toename in de Kempen is daarom te verwachten.

 [Wouters, P. 2023](#). Oehoes in de Kempen in 2023. *Blauwe Klauwier* 49(4): 59-62.

### **Hop: 1-2 territoria geteld**

Na een broedgeval in 2022 werd in 2023 opnieuw succesvol in het Leenderbos e.o. gebroed. Op 29 juni werd een paar met 3 uitgevlogen jongen gezien.





*Jonge Hoppen in het Leenderbos e.o., 29 juni 2023 (Bjorn Alards)*

In het Leenderbos e.o. werden Hoppen gehoord op 30 april, 1 mei, 8 mei en 13 mei, en gezien op 24 april, 2 mei, 28 juni, 29 juni (met jongen) en 16 juli. De locaties lagen tot 5 km uit elkaar. Hiervan voldeden 4 waarnemingen aan de datumgrenzen van Sovon (10 mei-31 juli). De waarnemingen op 28 en 29 juni waren binnen 200 m van elkaar, die van 13 mei was op een afstand van 4 km daar vandaan en die van 16 juli op een afstand van 500 m. Volgens de clusterregels van het BMP zouden de waarnemingen op 13 mei en 16 juli buiten het territoriumcluster vallen, en op zichzelf onvoldoende zijn om te kunnen spreken van extra territoria.

Al met al roept de kaart van alle Leenderboswaarnemingen de nodige vragen op. Waren er toch twee territoria? Kan de afstand waarover een paar 'rondstruint' veel

groter zijn (wellicht 4 of 5 km) dan de fusieafstand van 1 km?



*Jonge Hop in het Leenderbos e.o., 29 juni 2023 (Bjorn Alards)*

Opmerkelijk is dat net over de grens, op 1½ ten zuiden van de Achelse Kluis, eveneens een Hop succesvol broedde. De twee jongen vlogen op 27 of 28 juni uit.

In 2021 werden 5-9 territoria (waarvan 2-3 in het Leenderbos e.o.) vastgesteld en in 2022 1 (broedgeval Leenderbos e.o.).

In Nederland kwamen in 2023 9 territoria voor waarvan minstens 4 met uitgevlogen jongen.



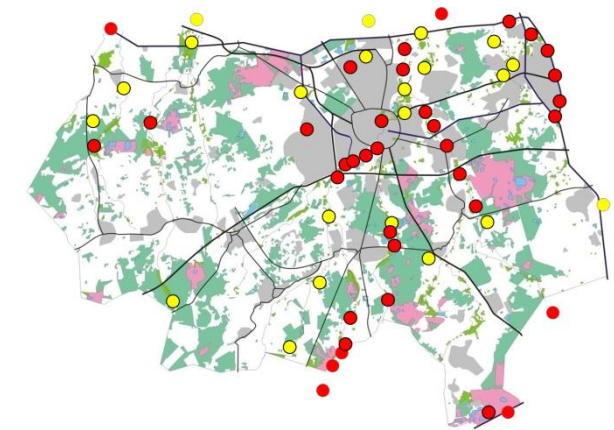
[Alards, B. 2023](#). Ook in 2023 succesvol broedgeval van de Hop in het Leenderbos. *Blauwe Klauwier* 49(4): 38-39.

## IJsvogel: 29-48 territoria geteld



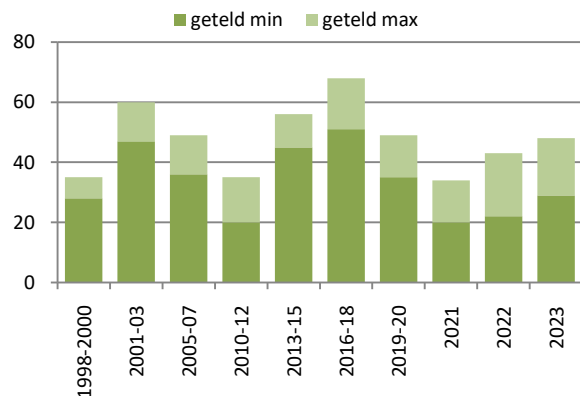
*Man IJsvogel in het Meerlandpark, 26 mei 2023 (Wim Deeben)*

De territoria, grotendeels gebaseerd op het clusteren van losse waarnemingen, waren vooral te vinden langs de Dommel, de Kleine Dommel en de Zuid-Willemsvaart bij Helmond. Langs de Tongelreep waren enkele territoria aanwezig.



*IJsvogel: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult of paar tussen 20 maart-15 mei).*

De soort werd niet of nauwelijks aangetroffen in de beekdalen van Reusel, Kleine Beerze, Grote Beerze, Beekloop en Keersop.



*Ijsvogel: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1998-2023.*

Het herstel van de dip in 2021, die zich in 2022 al aftekende, zette door al is de stand nog niet terug op het niveau van het vorige decennium.

### Draaihals: 4 territoria geteld

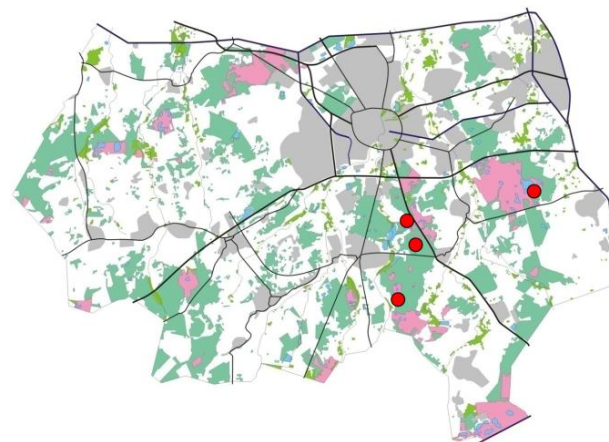
Van de vier territoria waren drie territoria gebaseerd op meerdere waarnemingen en één territorium op een losse waarneming van een roepende vogel.

In de bossen bij het Greveschutven riep op 1 mei een Draaihals. Op de Spinsterberg, dat zo'n 2 km zuidelijker ligt, werd van 20 t/m 29 mei een vogel gezien en gehoord. Bij het Beuven was een paar aanwezig (roep

gehoord van tenminste 15 t/m 24 mei) en werd waargenomen dat een mogelijke nestplaats werd bezocht. In het Leenderbos was van 8 t/m 27 mei een roepende vogel present.



*Draaihals op Spinsterberg, 20 mei 2023 (Martijn van der Weijde)*




*Draaihals: territoria in 2023*

In 2020 werden 3, in 2021 4 en in 2022 3 territoria in kaart gebracht. In hoeverre het hier daadwerkelijk om vogels gaat die in de

Kempen een broedpoging ondernemen is niet duidelijk: het is wachten op de eerste nestvondst.

In Nederland was 2023 een uitstekend jaar voor Draaihalzen, met bijvoorbeeld meer dan 90 territoria in Drenthe en zo'n 25 op de Veluwe.

 [Hiele, R. van 2023](#). Een Draaihalsterritorium in de Kempen. *Blauwe Klauwier* 50(1): 9-15.

### Boomvalk: 22-28 territoria geteld



*Boomvalk boven het Beuven, 7 augustus 2023 (Frank Neijts)*

De verspreidingskaart is gebaseerd op het clusteren van overwegend losse waarnemingen van pleisterende Boomvalken. Dit zal geen getrouwe afspiegeling geven van de werkelijke aantallen en verspreiding, maar beter materiaal is er niet.







*Boomvalk: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang/balts of 2 waarnemingen van adult/paar tussen 1 mei-31 augustus).*

Zomerse Boomvalken waren vooral te vinden boven heidevelden en vennen, zoals de Neterselse Heide, Landschotse Heide, Malpie, Plateaux-Hageven, Leenderbos en Groote Heide, Strabrechtse Heide en Loozerheide. Dat zijn tevens gebieden waar de soort relatief makkelijk waar te nemen is én veel vogelaars komen. Territoria in bijv. beekdalen werden nauwelijks vastgesteld terwijl inventarisatiewerk in het verleden regelmatig territoria in dergelijke gebieden aan het licht bracht.

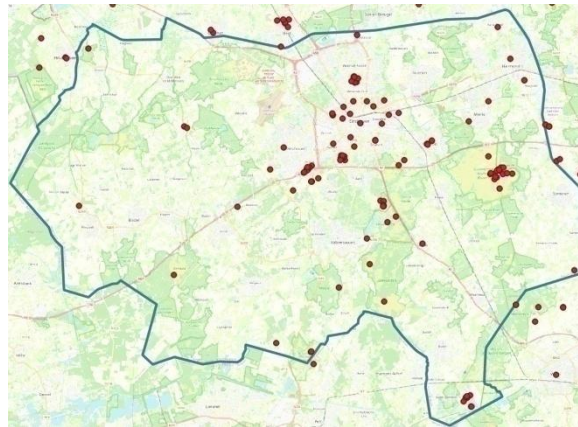
In 2019-20 leverde het clusteren van waarnemingen 20-29 territoria op, in 2021 19-33 en in 2022 21-28. Het aantal in 2023 is in lijn met deze cijfers.

### Slechtvalk: 6 territoria geteld



*Net uitgevlogen jonge Slechtvalk bij het Evoluon in Eindhoven, 27 mei 2023 (Frans Hijnen)*

De zes broedparen (zie tabel op de volgende pagina) kwamen op reeds bekende locaties voor en brachten in totaal 14 jongen groot, een gemiddelde van 2,33 jongen per broedpaar. Er werden nieuwe territoria t.o.v. voorgaande jaren ontdekt.



*Slechtvalk: waarnemingen in de periode 1 februari - 30 juni 2023.*

Het kaartje met alle waarnemingen van Slechtvalken in de maanden februari t/m juni toont logischerwijze clusters rond de nestplaatsen, al werden ook gebieden aangedaan, zoals het Achtereinds Laag en het Beuven, die wat verder weg lagen van de dichtstbijzijnde nestplaats.

In de kerk van Oirschot, net buiten de Kempen, broedde overigens ook een paar. Opvallend genoeg leidde dat niet tot veel waarnemingen in de buurt.

### Halsbandparkiet: 2-4 territoria geteld

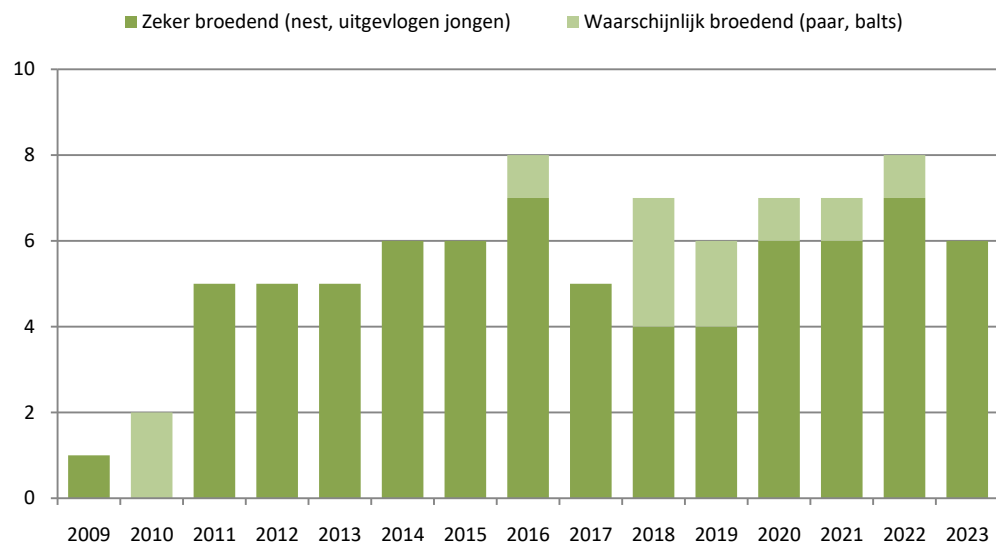


*Halsbandparkieten in de Heikant in Veldhoven, 20 juli 2023 (Wim Deeben)*

De territoria werden aangetroffen in het stedelijk gebied van Veldhoven en Eindhoven. De precieze aantallen zijn onduidelijk omdat er de nodige losse waarnemingen waren (witte en gele stippen op de kaart).

*Slechtvalk: broedcode per locatie in 2009-2022. Betekenis broedcodes: 3 = paar, 5 = baltsend paar, 6 = bezoek waarschijnlijke nestplaats, 12 = pas uitgevlogen jongen, 13 = bewoond nest, 15 = nest met eieren, 16 = nest met jongen. In de laatste kolom staat het aantal uitgevlogen jongen in 2023.*

Locatie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Juv. 2023
Budel-Dorplein Nystar	16	5	16	16	16	16	16	15	15	3	6	16	16	16	16	4
Veldhoven ASML/MMC		5	16	16	15	16	16	16		3	15	16		3		
Eindhoven Techn. Dienst			16	16	16	16		5	12							
Helmond Hoogeind			16	16	16		16	16	12	15	16	16	15	16		
Mierlo TV-toren			16	16	16	16	16	16	12	16	?	16	13	16	16	2
Eindhoven Incassu Unie						15										
Nederwetten Hooidonk						16										
Eindhoven Catharinakerk							16	16	12	16	16	15	16	16	16	1
Eindhoven Evoluon							16	16		16	16	16	16	16	16	3
Geldrop St. Bridgdakerk								13			3	3	3	16	16	3
Eindhoven stationsgebied										3						
Eindhoven Hightech Campus													16	15	16	1
<b>Zeker broedend (nest, uitgevlogen jongen)</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>5</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>6</b>	
<b>Waarschijnlijk broedend (paar, balts)</b>	<b>0</b>	<b>2</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	
<b>Totaal aantal territoria</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>6</b>	<b>8</b>	<b>5</b>	<b>7</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>6</b>	



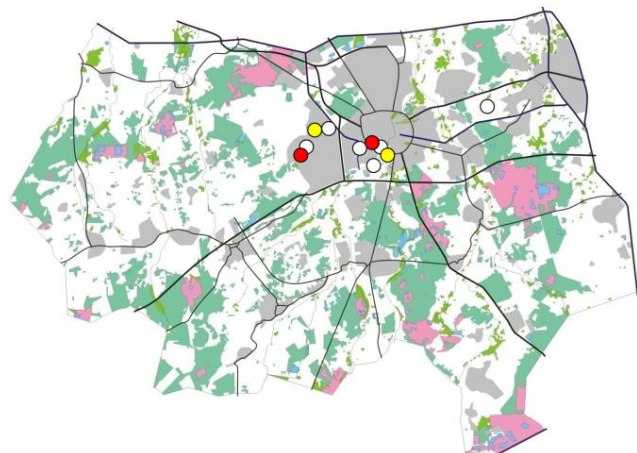
*Slechtvalk: aantal territoria per jaar in 2009-2023, onderverdeeld naar zeker en waarschijnlijk broedend.*



*Slechtvalken op ASML in Veldhoven, 19 februari 2023 (Wim Deeben)*



Ging het hierbij om vogels die bij territoria hoorden maar 'voorbij' de fusie-afstand van 500m gingen, of om solitaire vogels, of om 'gemiste' territoria? In bomen zittende Halsbandparkieten zijn vaak niet vocaal en worden dan makkelijk gemist.



*Halsbandparkiet: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar, balts en/of zang tussen 1 februari-30 juni; wit = nog onzekerder = 1 waarneming van een individu of groepje tussen 1 februari-30 juni).*

In 2020 werden 7-8, in 2021 4-7 en in 2022 5 territoria geregistreerd. De verspreiding is nauwelijks gewijzigd en de aantallen wijzen eerder op een krimp dan op een toename van de populatie in de Kempen.

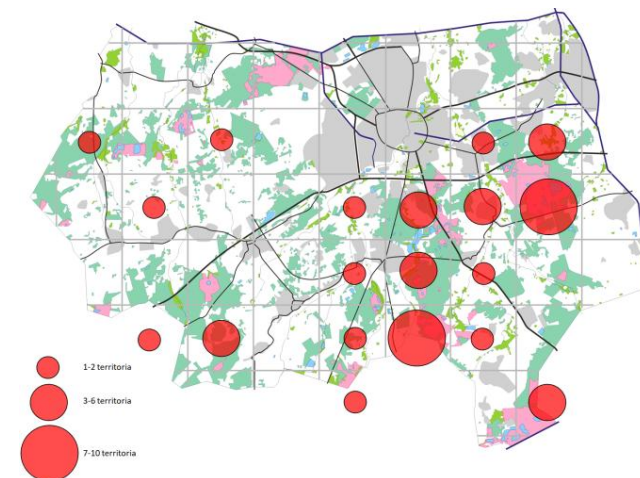
### Grauwe Klauwier: 54-61 territoria geteld



*Vrouw Grauwe Klauwier onder Valkenswaard, 30 juli 2023 (Esther van Daal)*

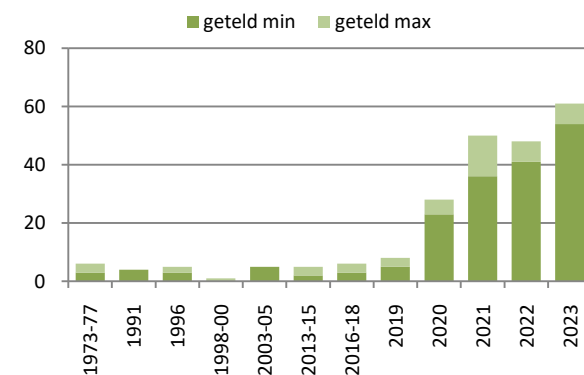
In 2023 werd het tellen van Grauwe Klauwieren niet gecoördineerd, in tegenstelling tot de drie jaren daarvoor. Daardoor werden sommige gebieden minder vaak of minder intensief onderzocht. Desondanks werd een groot aantal territoria in kaart gebracht.

Van de 54 territoria waren er 28 gebaseerd op waarnemingen van uitgevlogen jongen. De meeste territoria waren te vinden in het beekdal van de Kleine Dommel tussen Geldrop en Heeze, op en aan de randen van de Strabrechtse Heide, in het beekdal van de Tongelreep bij Valkenswaard, ten W en ZW van Luyksgestel, en ten zuidoosten van Budel-Dorplein.



*Grauwe Klauwier: aantal territoria per atlasblok in 2022 (boven) en 2023.*

In de westelijke Kempen zaten voorheen bijna geen Grauwe Klauwieren, maar in 2023 kwam daar verandering in. Dat kwam tenminste deels door inventarisatiewerk dat in het gebied van de Goorloop en Pielis werd uitgevoerd.



*Grauwe Klauwier: geteld aantal territoria in een aantal jaren en periodes in 1973-2023.*







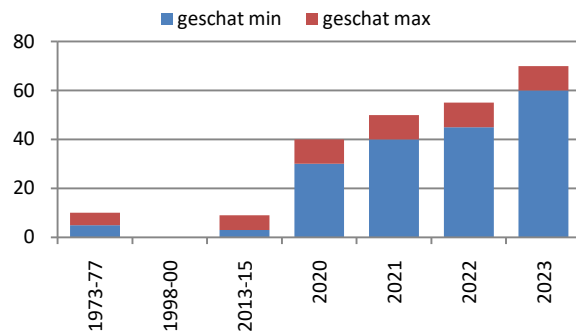




*Jonge Grauwe Klauwier bij Soerendonk, 19 augustus 2023 (Toine Kuiper)*



Vanaf eind jaren '10 nam het aantal Grauwe Klauwierterritoria in de Kempen gestaag toe. Dat was onder meer te danken aan het aanleggen en beheren van zgn. kruiden- en faunarijke graslanden. De algehele toename in NW Europa zal eveneens een positief effect hebben op onze populatie. In gebieden met intensieve landbouw werden geen Grauwe Klauwieren aangetroffen.



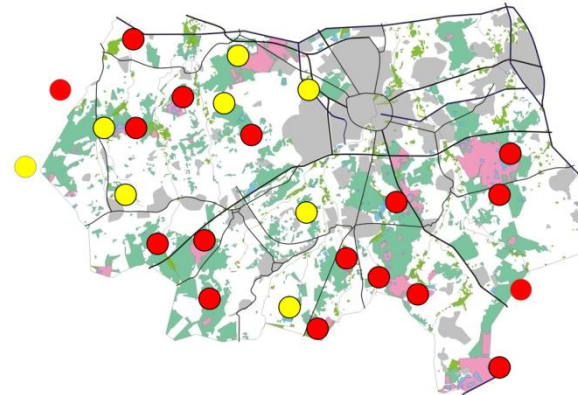
*Grauwe Klauwier: geschat aantal territoria in een aantal jaren en periodes in 1973-2023.*

### Raaf: 15-22 territoria geteld

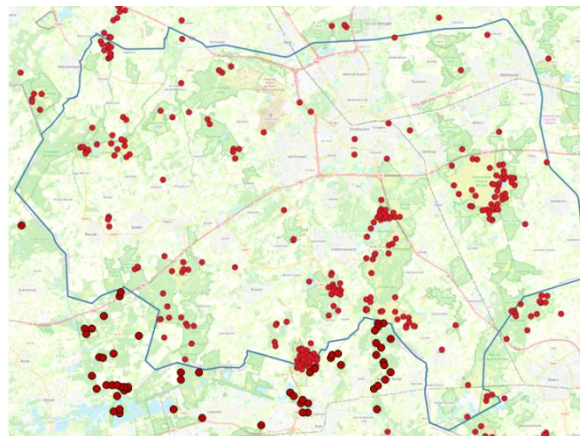


*Raaf boven het Kranenveld, 15 augustus 2023 (TH)*

Uit de vele losse waarnemingen werden, net als vorige jaren, territoria 'geconstrueerd'. Het is onbekend in hoeverre dit een getrouwe afspiegeling is van werkelijke territoria en broedparen, maar een beter overzicht is er momenteel niet.



*Raaf: territoria in 2023 bij een clusterafstand van 3 km (geel = onzeker = 2 of meer waarnemingen van een adult binnen datumgrenzen of 1 waarneming van een paar/zang/balts binnen de datumgrenzen). Aanname: waarneming van 2 ex = paar.*



*Raaf: waarnemingslocaties in de maanden februari t/m mei 2023*

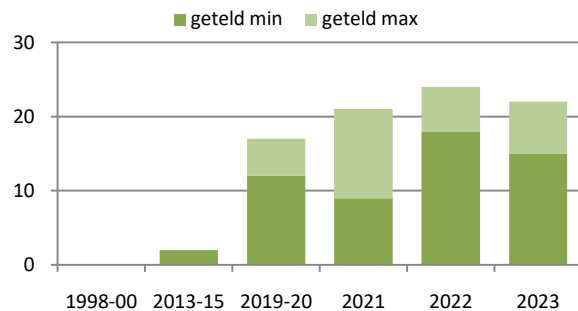
Een deel van de grote bosgebieden was bezet, maar nogal wat bossen waren wit op de kaart: westelijke deel van Landgoed De Utrecht, de Oostelbeerse Heide, delen van Boswachterij De Kempen, bossen tussen Aalst-Waalre en Valkenswaard, Geeneindsche en Papenvoortsche Heide, Gebergten, Vrolijke Jager en Boksenberg, Zevenhuizensche Heide en Budeler Bergen.



*Raven bij Leenderstrijp, 29 juli 2023 (Maarten-Jan van den Braak)*

Wat broedhabitat betreft lijkt er dus nog veel ruimte voor groei te zijn, maar het aantalsverloop suggereert eerder een stagnatie van de groei in aantallen en verspreiding dan een verdere toename.





*Raaf: geteld aantal territoria in een aantal periodes en jaren.*

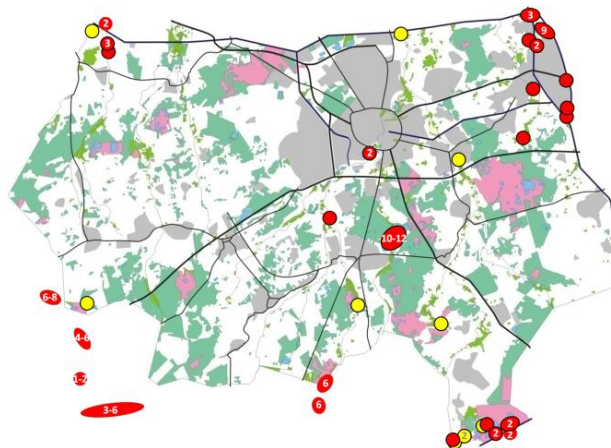
### Cetti's Zanger: 43-53 territoria geteld



*Cetti's Zanger op de Visvijvers Valkenswaard, 15 april 2023 (Jeroen Stevens)*

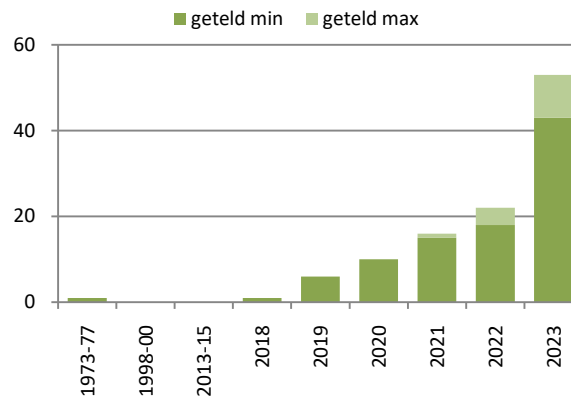
Verspreid door de Kempen werden territoria aangetroffen, meestal in clusters van enkele en soms meer dan 10 territoria. De grootste aantallen waren aanwezig in het Diessens Broek (5-6, waarvan 3 in de Kempen), Visvijvers Valkenswaard (10-12), rond de Rioolwaterzuiveringsinstallatie Aarle-Rixtel (9) en langs de Zuid-Willemsvaart en plassen

bij De Hoort en Ringselvennen (8-12 waarvan 4 in de Kempen).



*Cetti's Zanger: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang en/of balts tussen de datumgrenzen).*

Er zaten ook forse aantallen territoria net over de grens in België, zoals Goorken en Rode Del, Ronde Put, Zilvermeren en Hageven.



*Cetti's Zanger: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes en jaren in 1973-2023.*

De soort komt sinds 2018 in de Kempen als broedvogel voor en het aantal territoria en gebieden nam vanaf 2019 toe. De verdere toename in 2023 was ronduit spectaculair, van 18-22 territoria in 2022 naar 43-53 territoria in 2023, ofwel meer dan een verdubbeling. Wellicht leiden de clusters van territoria net in België en bij de Ringselvennen en Zuid-Willemsvaart de komende jaren tot een verdere kolonisatie van de zuidelijke en westelijke Kempen. Hier kwamen tot nu toe weinig Cetti's Zangers voor.

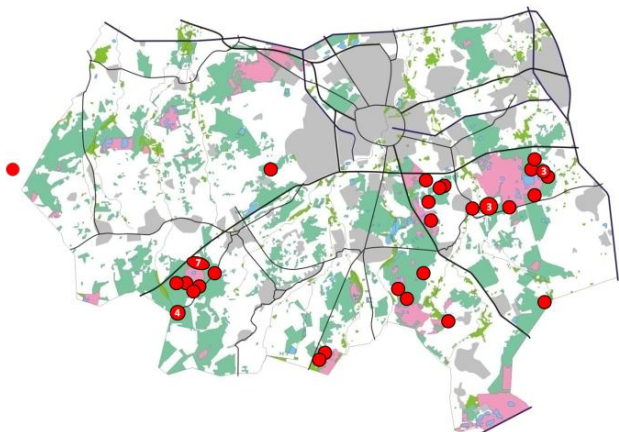
### Fluiter: 42 territoria geteld



*Fluiter in het Kranenveld, 3 mei 2023 (Martijn van der Weijde)*

De kaart geeft een verre van compleet beeld omdat veel bossen niet op soorten zoals de Fluiter geïnventariseerd zijn. Net als in voorgaande jaren staan de stippen vooral in

een aantal redelijk tot goed onderzochte bosgebieden.



*Fluiter: territoria in 2023.*

Gebieden met meerdere territoria waren Boswachterij De Kempen, Leenderbos, Meelakkers-Groote Heide, Kasteelbos Heeze (Hubertusbossen) en het bos ten noorden van het Beuven.



*Fluiter op de Cartierheide, 11 mei 2023 (Bjorn Alards)*

In 2019-20 werden 43, in 2021 39 en in 2022 32 territoria geregistreerd. Deze cijfers zijn vanwege de tekortkomingen niet onderling vergelijkbaar.


### **Iberische Tjiftjaf: 1 territorium geteld**



*Iberische Tjiftjaf in Boswachterij De Kempen, 16 mei 2023 (Frank Neijts)*

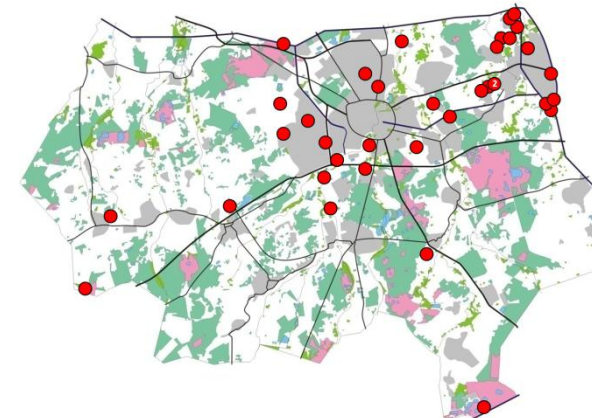
Van 14 mei t/m 10 juni zong een Iberische Tjiftjaf aan de zuidrand van Boswachterij De Kempen. De vogel werd door vele vogelaars gezien, gefotografeerd en getaped. Het was, indien door de CDNA aanvaard, de eerste waarneming van deze soort in de Kempen.

De Kempische vogel was één van drie territoria die in 2023 in Nederland werden vastgesteld.

 [Jansen, T. 2023](#). Iberische Tjiftjaf. YouTube-kanaal Vogels in de Kempen.

### **Braamsluiper: 36 territoria geteld**

In stedelijk gebied zijn over het algemeen weinig vogelaars actief en de kaart is dan ook verre van compleet. Territoria werden vooral gevonden in de stedelijke gebieden van Veldhoven en in en rond Helmond.



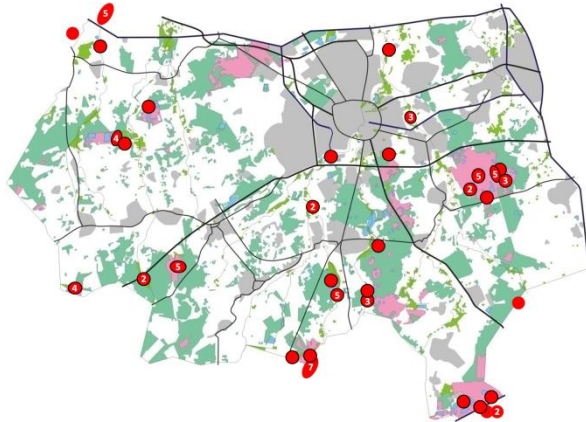
*Braamsluiper: territoria in 2023.*

In 2019-20 werden 52, in 2021 31 en in 2022 28 territoria ingetekend. Deze cijfers zijn onderling niet vergelijkbaar vanwege de tekortkomingen in het materiaal. Desondanks is het opvallend dat de verspreiding in grote lijnen hetzelfde was.

### **Sprinkhaanzanger: 59 territoria geteld**

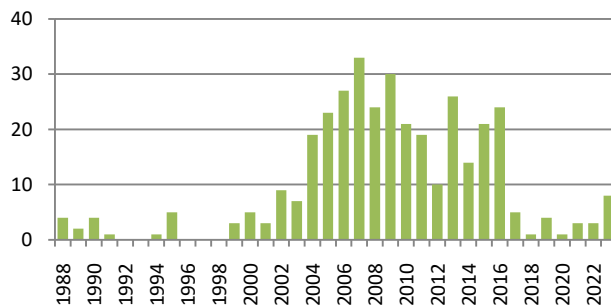
Dankzij een aantal gebiedsinventarisaties is het beeld van 2023 redelijk volledig. Desondanks zullen de nodige territoria gemist zijn. Het afnemende vermogen bij oudere vogelaars om hoge geluiden op te pikken zal hierbij een rol hebben gespeeld.





*Sprinkhaanzanger: territoria in 2023.*

Er werden heel wat clusters van zangposten in kaart gebracht. Voorbeelden hiervan waren de Neterselse Heide, Reuselse Moeren, Cartierheide, Malpiebeemden, Patersgronden en delen van de Strabrechtse Heide. De lange telreeks op de westelijke Strabrechtse Heide laat zien dat er van jaar op jaar grote schommelingen in het aantal territoria waren, met in dat gebied overigens een forse afname na 2016.



*Sprinkhaanzanger: geteld aantal territoria op het westelijk deel van de Strabrechtse Heide in 1988-2023 (bron: Engels 2023b).*

In 2020 werden 32, in 2021 36 en in 2022 33 territoria vastgesteld. Het natte voorjaar van 2023 heeft wellicht gunstig uitgepakt.

### **Snor: 2 territoria geteld**

Aan de oostelijke rand van het Diessens Broek werd van 20 t/m 22 mei een Snor gehoord, die hiermee voldoet aan de criteria van een territorium. Een tweede territorium was te vinden in de zuidwestpunt van de Visvijvers Valkenswaard, waar van 14 mei t/m 7 juni een vogel zong.

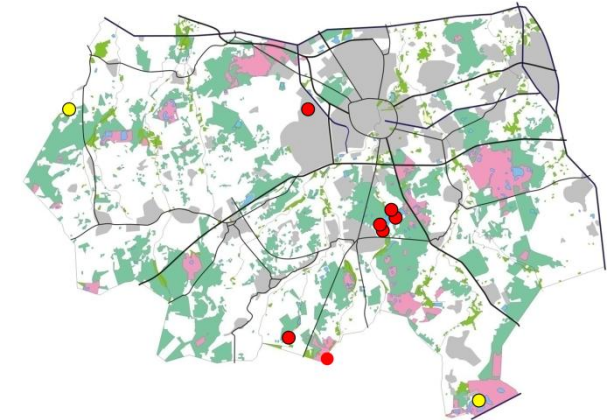
In 2020 en 2021 werd 1 territorium in kaart gebracht en in 2022 geen enkele.

### **Grote Karekiet: 6-8 territoria geteld**



*Grote Karekiet op de Visvijvers Valkenswaard, 27 mei 2023 (Paul van Pelt)*

Het was een ongekend goed jaar voor Grote Karekieten, al zal een deel betrekking hebben gehad op ongepaarde mannen.



*Grote Karekiet: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang/balts binnen de datumgrenzen).*

In het Meerlandpark in Eindhoven werd gezongen van 15 t/m 30 mei. De vogel van de Visvijvers Bergeijk, die gehoord werd van 2 mei t/m 17 juni, liet op 4 juni de 'short song' horen wat wees op een broedgeval. De vogels op de westelijke Visvijvers Valkenswaard werden gehoord van 17 mei t/m 2 juli; in het zuidelijke territorium werd op 6 juni de 'short song' gehoord. Onzekere territoria waren aanwezig in de Broekeling (21 en 25 mei zingend) en de Ringselvennen (22 mei zingend).

Net over de grens was een territorium aanwezig in het Hageven.



Grote Karekiet in het Meerlandpark, 26 mei 2023  
(Wim Deeben)

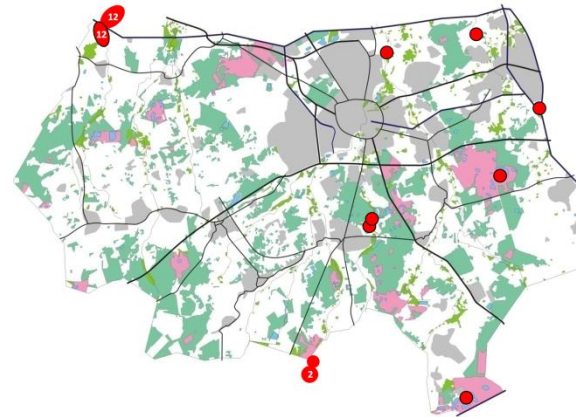
In 2019 werden 2 territoria geregistreerd, in 2020 3 en in 2021 en 2022 1. Het jaar 2023 was dus zeer uitzonderlijk. Ook elders in Nederland werden hogere aantallen vastgesteld.

### Rietzanger: 19 territoria geteld



1<sup>e</sup> jaars Rietzanger bij Veldhoven, 14 juli 2023 (Frank Neijts)

In het Diessens Broek werden 12 territoria in kaart gebracht, plus nog eens 12 in de aangrenzende Opslag en Gement, net buiten de Kempen. Buiten deze concentratie werden vrijwel geen Rietzangers gevonden.



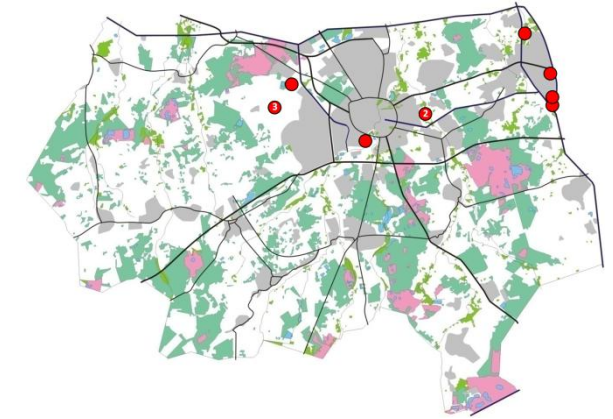
Rietzanger: territoria in 2023.

In 2020 werden 20, in 2021 33 en 2022 17 territoria geteld, waarvan steeds  $\geq 10$  territoria in het Diessens Broek. Alleen in het topjaar 2021 werden ook elders enkele clusters van territoria aangetroffen.

### Nachtegaal: 11 territoria geteld

De ooit algemene Nachtegaal werd op enkele locaties aangetroffen. Opmerkelijk waren de territoria op Eindhoven Airport waar de afgelopen jaren niet eerder Nachtegalen werden vastgesteld. De drie zuidelijke territoria op het vliegveld zaten in verruigde braamstruwelen tegen jong,

opkomend berkenbos aan, vlak naast de landingsbaan.



Nachtegaal: territoria in 2023.

Andere miniclusters waren de Collse Zegge met 2 territoria en de 'punt' van de kanaalsplitsing ten zuiden van Helmond met 2 territoria.

In 2020 werden 9, in 2021 3 en in 2022 9 territoria geregistreerd. Werkelijke aantallen zullen een stuk hoger kunnen liggen omdat veel bossen niet (jaarlijks) onderzocht werden.

### Paapje: 2 territoria geteld

De twee territoria waren beide gebaseerd op eenmalige meldingen van een zingende vogel: in het Diessens Broek op 2 juni, en op de Strabrechtse Heide ten W van het Witven op 28 mei. Vermoedelijk ging het om vogels op weg naar noordelijker regionen, omdat



beide waarnemingen in de periode vielen dat er nog doortrek was, en vervolgwaaarnemingen ontbraken.



*Paapje op de Loozerheide, 3 mei 2023 (Hennie Lammers)*

Waarnemingen van niet-zingende Paapjes eind mei en later waren in 2023 niet ongewoon en hadden, voor zover bekend, allemaal betrekking op doortrekkers. In de periode 25 mei t/m 10 juli betrof het de volgende meldingen: 28 mei 1 ex Dommeldal bij Bokt en 1 ex NO van Beuven, 29 mei 1 ex Klisserbeemden en 1 ex Loozerheide, 30 mei 1 ex Eindhoven Airport, 31 mei 1 ex Rundal ten W van Bergeijk en 1 ex Groote Heide, en 3 juni 1 ex Cartierheide.

In de afgelopen jaren is alleen uit 2021 een territorium bekend.

### **Tapuit: 2-3 territoria geteld**



*Man Tapuit op de Loozerheide, 3 mei 2023 (Hennie Lammers)*

Op de Strabrechtse Heide werden de volgende (mogelijke) territoria vastgesteld: tussen Rederijk en 's Heerenven (gebaseerd op zingende vogels op 22 april en 6 mei), ten ZO van de Galgeberg (transport van voedsel op 30 april) en een mogelijk geval ten ZW van het Grafven (15 juni zingend).

Tapuiten trekken van april tot begin juni volop door en mannen kunnen dan ook zingen. Dat maakt het lastig om broedvogels te onderscheiden van doortrekkers. Het is goed denkbaar dat er op de Strabrechtse Heide geen enkele Tapuit daadwerkelijk tot broeden kwam.

In 2019, 2020 en 2021 werd, eveneens op de Strabrechtse Heide, 1 territorium vastgesteld en in 2022 was er een mogelijke territorium op de Groote Heide. Hierbij gelden dezelfde opmerkingen over broedvogels versus doortrekkers.

### **Grote Gele Kwikstaart: 30-49 territoria geteld**



*Grote Gele Kwikstaart bij de Venbergse Watermolen, 23 maart 2023 (Wim Deeben)*

In grote lijnen kwam de verspreiding in 2023 overeen met voorgaande jaren. Grote Gele Kwikstaarten waren te vinden langs beken (vooral bij bruggen), kanalen en waterzuiveringsinstallaties. Goed bezet waren delen van de Dommel en Kleine Dommel en de kanalen bij Helmond. Op de waterzuivering van Eindhoven en in het aangrenzende Eckartse Bos en Soeterbeek zat een groot aantal territoria.





Portretten van Grote Gele Kwikstaarten



Severijnpark in Eindhoven, 8 mei 2023 (Frans Hijnen)



Patersgronden, 21 mei 2023 (Paul van Pelt)

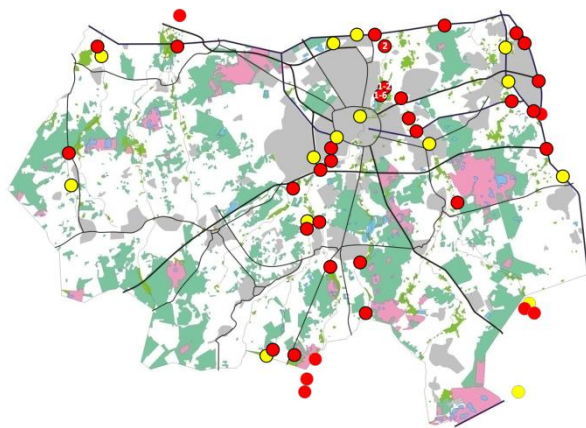


Klotputten in Eindhoven, 13 mei 2023 (Martijn van der Weijde)



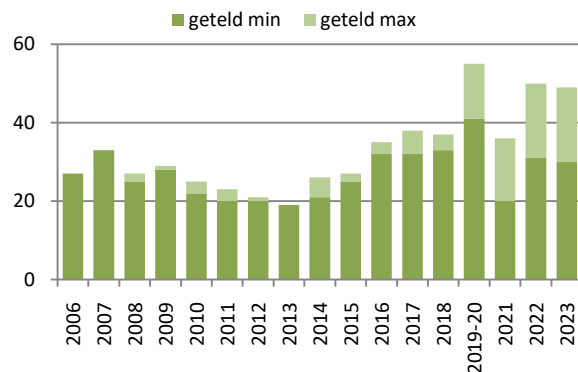
Watermolen Spoorдонк, 3 mei 2023 (Edwin van der Werf)





*Grote Gele Kwikstaart: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming binnen de datumgrenzen).*

Dat komt op de kaart niet helemaal uit de verf omdat die gegevens grotendeels gebaseerd waren op een eenmalige telling op 20 mei, terwijl er volgens Sovon criteria twee waarnemingen nodig zijn. Het werkelijke aantal territoria zal eerder rond de 8 liggen dan 2-8 bedragen zoals nu op de kaart is weergegeven.



*Grote Gele Kwikstaart: geteld aantal territoria in een aantal jaren in 2006-2023.*

Na een dip in 2021 lijkt de populatie weer terug te zijn op het niveau van het eind van de jaren '10.

### Engelse Kwikstaart: 1 territorium geteld



*Man Engelse Kwikstaart in het Achtereinds Laag, 6 mei 2023 (Wim Deeben)*

Uniek voor de Kempen was een geslaagd broedgeval van een man Engelse Kwikstaart in het Achtereinds Laag. De vogel was met een 'gele' kwikstaart gepaard waarvan niet vastgesteld kon worden of het een 'gewone' Gele of een Engelse betrof. De ♂ Engelse Kwik werd gezien van 29 april t/m 28 juni. Op 31 mei en 4 juni werd de vogel met voer gezien en op 17 juni waren minstens 2 uitgevlogen jongen bij het ♂ aanwezig.

In Nederland komt de Engelse Kwikstaart vrijwel uitsluitend en met hooguit enkele

tientallen territoria in de bollenstreek voor. Mengparen zijn niet ongewoon.

### Kruisbek: 3-7 territoria geteld



*Man Kruisbek in Boswachterij De Kempen, 22 oktober 2023 (Peter Simon)*

Bossen worden maar zelden in het vroege voorjaar (februari-maart), als Kruisbekken het beste geteld kunnen worden, bezocht. We weten daarom maar weinig over aantallen en verspreiding. Veldwerk in Boswachterij De Kempen leverde 3-5 territoria op en elders waren er nog 2 mogelijke territoria.

Gezien de weinige waarnemingen van Kruisbekken in voorjaar en zomer 2023, kan geconcludeerd worden dat het een zeer matig jaar was. In 2019-20 werden 33-44 in 2021 11-15 en in 2022 16-31 opgetekend.



*Kruisbek: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar etc. of 2 of meer waarnemingen van adult tussen de 1 januari-15 mei).*

### **Europese Kanarie: 0-1 territorium geteld**

Op de Zevenhuizensche Heide (bosgebied) bij Maarheeze zong op 3 juni een Europese Kanarie. Dit is binnen de datumgrenzen maar de vogel werd nadien niet meer gehoord. Daardoor werd niet voldaan aan de Sovon-criteria voor een territorium.

In de afgelopen jaren werden geen territoria in de Kempen vastgesteld. Gezien de achteruitgang en zeldzaamheid in Nederland is het niet te verwachten dat de soort zich in de Kempen zal vestigen.

### **Kleine Barmsijs: 0-1 territorium geteld**

Op 3 mei (twee dagen voor de datumgrenzen) werd een baltsende vogel gezien in

De Goorloop dat gelegen is in Boswachterij De Kempen.

Voorts waren er twee waarnemingen tussen de datumgrenzen, beide op de Strabrechtse Heide: op 23 juni riep een Kleine Barmsijs ten westen van het Beuven, en op 17 juli vloog er eentje over bij het Scheidingsven.

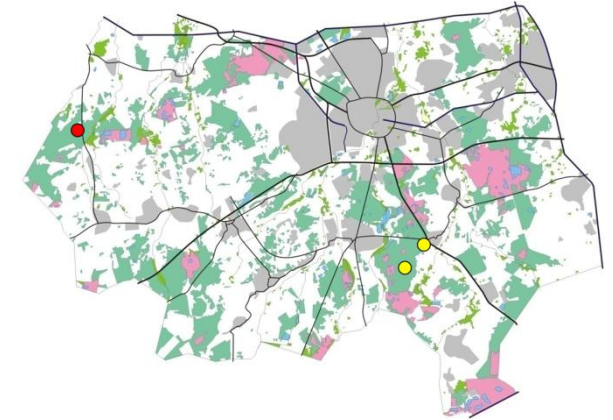
In het verleden werd maar een enkele keer een territorium vastgesteld: in 1991, 1998 en mogelijk 2020.

### **Sijs: 1 territorium geteld**



*Sijs op de Visvijvers Valkenswaard, 11 november 2023 (TH)*

Op Landgoed De Utrecht was een territorium aanwezig, gebaseerd op een zingende vogel op 1 mei. Verder waren er tussen de datumgrenzen maar twee waarnemingen, beide in het Leenderbos op resp. 19 en 22 mei.



Het aantal Sijzenterterritoria in de Kempen is door het gebrek aan veldwerk in de uitgestrekte naaldbossen niet bekend. In 2020 werden 3-4 territoria geregistreerd, in 2021 2-10 en nul in 2022.

### **Dankwoord**

Ik bedank Henk Sierdsema voor de databestanden met gegevens uit Avimap, eBird, LiveAtlas, NDFD en waarneming.nl. Die gegevens werden verzameld door tientallen vogelaars die de moeite namen om hun waarnemingen digitaal vastlegden. Hulde!

Dank aan Jos Aarts voor gegevens over Grauwe Klauwieren in de omgeving van Geldrop en Heeze, Wil Beeren voor gegevens over Stormmeeuwen bij Budel-Dorplein, Frans Hijnen voor gegevens over broedende Slechtvalken, Bas Hissel over Nachtegalen op Eindhoven Airport, Roel van den Heuvel voor gegevens over Nachtegalen

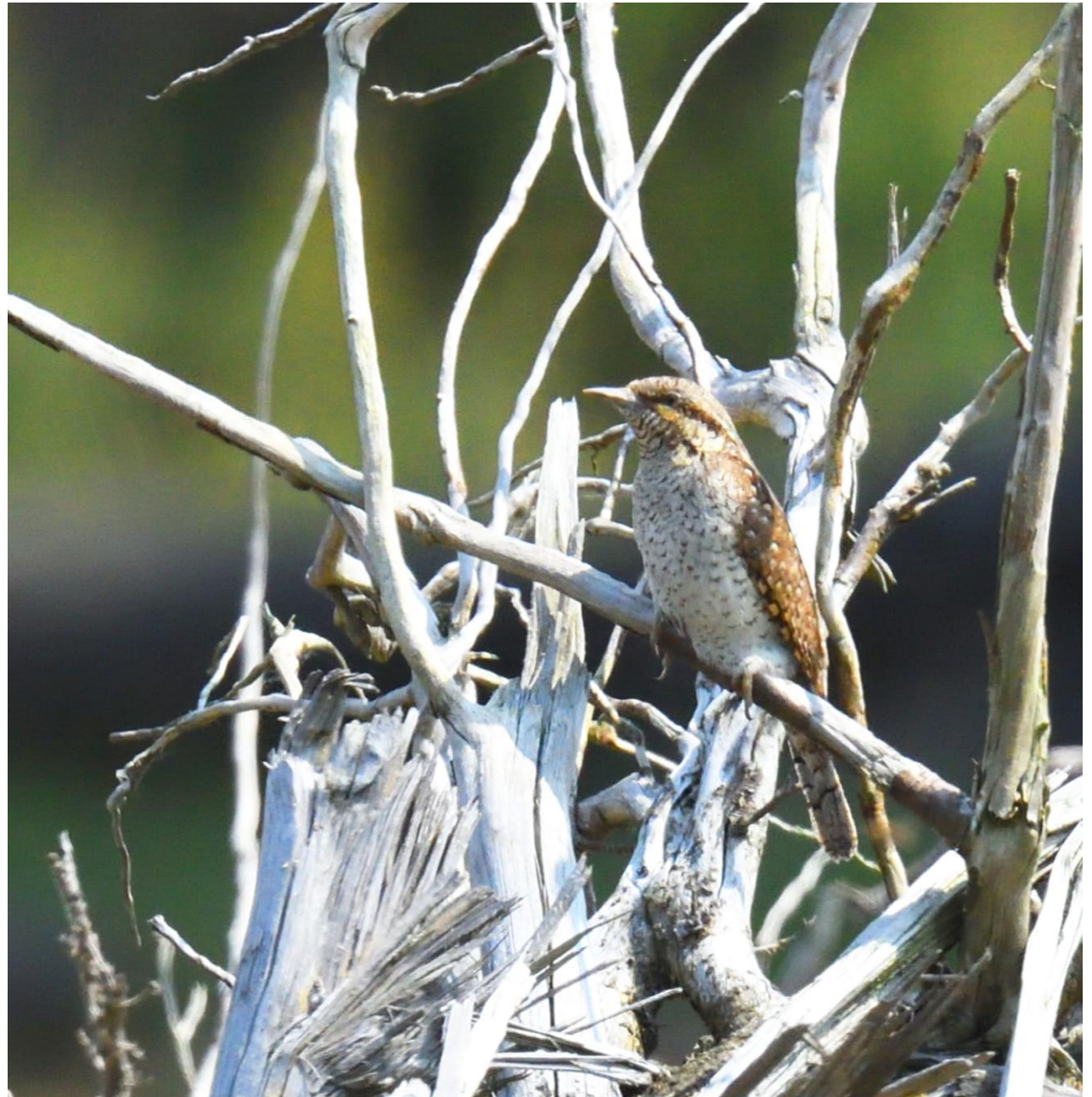


en Cetti's Zangers bij Helmond, Jan Kolsters voor informatie over wespen, Martijn Menting voor gegevens over Ooievaars in Dierenrijk en Mark Sloendregt voor gegevens over Ooievaars in de Zoo Veldhoven. Dank aan de fotografen voor het beschikbaar stellen van hun foto's. ■

## Literatuur

Hieronder staat gebruikte literatuur die niet bij de soortbeschrijvingen genoemd is.

- Boele, A. 2023. Zeldzame broedvogels 2023. Sovon-Nieuws 36 (december): 6-8 en op [Sovon website](#).
- [Busink, P. & W. Poelmans 2023](#). Inventarisatieverslag 2023 Territoriumkartering Broedvogels in Natuurnetwerk Brabant De Hilver. VWG Midden-Brabant.
- [Ek, G.J. van 2023](#). Broedvogels van het Landgoed Philips 2023. VWG De Kempen.
- [Engels, G. 2023a](#). Strabrechts Broek Broedvogelkartering 2023. Brabants Landschap.
- [Engels, G. 2023b](#). Broedvogelkartering Strabrechtse en Lieropse Heide 2023. Staatsbosbeheer.
- Gompel, R. van 2023. Broedvogels van Valkenhorst & Spinsterheide 2023.
- [Jong, A. de et al. 2023](#). Vogelbalans 2023. Sovon.
- [Heijnen, T. 2023](#). Broedvogels van de Visvijvers Valkenswaard ten westen van de Tongelreep in 2023. VWG De Kempen.
- Kessel, J. van 2023. Vogels in het Achtereinds Laag, een natuurgebied bij landgoed Valkenhorst. Eigen uitgave.
- [Kolsters, J. 2023](#). Broedvogels van de Goorloop in de Pielis in 2023. VWG De Kempen.
- [Sovon 2023](#). Soortinformatie op de Sovon website.



*Draaihals op Spinsterberg, 21 mei 2023 (Paul van Pelt)*

